PRAVNA HRONIKA

Pravna hronika | Broj 3 | Godina 2

IZLAZI DVA PUTA GODIŠNJE

Teme broja:

- Pregled aktuelnih odluka Suda Evropske Unije
- Nova praksa Evropskog suda za ljudska prava
- Paneli za ujednačavanje sudske prakse

PRAVNA HRONIKA

IMPRESUM:

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA
Aida Trožić

UREDNIŠTVO
Biljana Braithwaite, Milan Tegeltija,
Aida Trožić, Marija Jovanović, Vera Bjelogrlić

SARADNICI
Beatrice Blois, Šeila Brković–Imamović, Ermina Dumanjić, Catharina Harby, Emira Hodžić, Radoslav Marjanović, Sevima Sali–Terzić, Drago Ševa, ElmaVeledar–Arifagić

DIZAJN
Kliker Dizajn – Marko Milićević

LEKTURA I KOREKTURA
Maja Andrić

IZDAVAČI
Visoko sudsko i tužilačko vijeće
Bosne i Hercegovine
The AIRE Centre

Izdavanje ovog časopisa je finansirala Vlada Ujedinjenog Kraljevstva. Međutim, u njemu izneseni stavovi ne odražavaju nužno politiku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

Poštovani čitaoci,

pred vama se nalazi treći broj *Pravne hronike,* časopisa u kojem se mogu naći informacije o relevantnoj i aktuelnoj praksi sudova u Bosni i Hercegovini i Evropi, mogućnostima za stručno usavršavanje nosilaca pravosudnih funkcija, te drugim stručnim resursima za pravnike. Časopis je nastao kao jedan od rezultata projekta „Jačanje pravosuđa Bosne i Hercegovine za evropske integracije" kojeg sprovodi AIRE Centar, a finansira Ministarstvo spoljnih poslova Ujedinjenog Kraljevstva, s ciljem unapređenja kvaliteta pravosuđa i jačanja vladavine prava u Bosni i Hercegovini.

Iako sudska praksa u kontinentalnoj Evropi nije primarni izvor prava, ona ima svoj značaj koji se ne smije zanemariti. Prakse Suda Evropske unije i Evropskog suda za ljudska prava predstavljaju tumačenje prava EU i Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda koje, iako se u pravilu odnose na konkretne slučajeve i države, ipak daju smjernice u kojem pravcu se kreće pravno shvatanje ovih sudova.

Ujednačenost sudske prakse predstavlja pokazatelj pravne sigurnosti i odsustva arbitrernosti. Mada različita pravna shvatanja o istim pitanjima uvijek postoje, otvoreni dijalog može doprinijeti njihovom ujednačavanju. Najbolji primjer za to su Paneli za ujednačavanje sudske prakse u Bosni i Hercegovini koji funkcionišu od 2014. godine i već služe kao primjer dobre prakse drugim državama. U ovom broju *Pravne hronike* dajemo osvrt na rad Panela u periodu od oktobra 2015. godine do marta 2016., razmatrane teme, kao i zaključke donesene u tom periodu.

Također, možete pročitati članak o najnovijoj praksi Evropskog suda za ljudska prava u odnosu na zemlje jugoistočne Evrope. Članak sadrži kratki pregled rada Evropskog suda za ljudska prava u 2015. godini, razvoj prakse ESLJP-a u odnosu na regiju jugoistočne Evrope i sažetke šest izabranih odluka značajnih za sudsku praksu bosanskohercegovačkih sudova, dok se poseban članak bavi praksom ESLJP-a u odnosu na Bosnu i Hercegovinu, s osvrtom na 2015. godinu. Časopis sadrži i pregled nove jurisprudencije Ustavnog suda BiH, Suda BiH i Suda Evropske unije, te pregled internet stranica i baza od značaja za pravna istraživanja čiji su linkovi dostupni putem internet stranice Centra za sudsku dokumentaciju VSTV-a BiH. U ovom broju donosimo i pregled rada entitetskih Centara za edukaciju sudija i tužilaca u narednom periodu.

U nadi da ćete u novom broju *Pravne hronike* pronaći interesantne i korisne informacije, želimo vam ugodno čitanje.

Redakcija *Pravne hronike*

Koncept

Časopis *Pravna hronika* je osmišljen u cilju podizanja svijesti o razvoju sudske prakse i ljudskim pravima, a namijenjen je sudijama, tužiocima, advokatima i ostalim pravnim stručnjacima širom zemlje. Pravnici u BiH će se putem ovog časopisa moći upoznati s novinama u zakonodavstvu i relevantnoj praksi domaćih sudova, kako na državnom, tako i na nivou entiteta.

Pravna hronika, pored toga, sadrži pregled ključnih novina u praksi ESLJP-a i Suda Evropske unije relevantnih za BiH. Časopis se usredsređuje na kretanja u zakonodavstvu i na praksu domaćih sudova i ESLJP-a, kao i na praksu Suda EU relevantnu za BiH, te nastoji čitaoce upoznati s najnovijim i najznačajnijim novinama u ovoj oblasti.

Izdavanje ovog časopisa ima za cilj i unapređenje primjene EKLJP-a u Bosni i Hercegovini te doprinos rješavanju konkretnih problema utvrđenih u dijelovima Izvještaja o napretku u kojima se Evropska komisija bavi reformama pravosuđa i vladavinom prava.

Časopis će također služiti kao produžetak redovne obuke koju provode nadležne institucije. *Pravna hronika* je osmišljena kao pravni informativni časopis koji uređuju pravni eksperti Bosne i Hercegovine. Eksperti Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH i AIRE Centra pružaju aktivnu podršku razvoju ovog časopisa.

U cilju osiguravanja samoodrživosti časopisa, autori članaka su pravni savjetnici Ustavnog suda BiH, Suda BiH, a u budućnosti i Vrhovnog suda Federacije BiH i Vrhovnog suda Republike Srpske. Članke pripremaju i drugi pravni stručnjaci i profesori prava, po potrebi. Angažman domaćih stručnjaka je od presudnog značaja za samoodrživost ovog časopisa jer on prije svega ima za cilj da bude u službi potrebe za kontinuiranom edukacijom pravnika iz Bosne i Hercegovine.

Pravna hronika se objavljuje dva puta godišnje.

Sadržaj

Predgovor 3

Koncept 4

Novi razvoj prakse Evropskog suda za ljudska prava 6

Pregled sudske prakse ESLJP-a u odnosu na BiH u 2015. godini 19

Novine u jurisprudenciji Ustavnog suda BiH 24

Novine u jurisprudenciji Suda BiH 28

Paneli za ujednačavanje sudske prakse 32

Pregled aktualnih odluka Suda Evropske unije 34

Pregled edukativnih aktivnosti Centra za edukaciju sudija i tužilaca u RS 45

Pregled edukativnih aktivnosti Centra za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH 47

Internet stranica Centra za sudsku dokumentaciju Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH 51

Novosti iz zakonodavstva 54

Novi razvoj prakse Evropskog suda za ljudska prava

Pripremile: Biljana Braithwaite, Catharina Harby i Beatrice Blois, AIRE Centar

Uvod

Ovaj prilog izlaže neke od najznačajnijih odluka koje je Evropski sud za ljudska prava donio u 2015. godini, pa stoga sadrži pregled glavnih postignuća u tumačenju i primjeni Evropske konvencije o ljudskim pravima u vezi s pitanjima od značaja za BiH.

Prvi dio priloga se tiče općenito broja predstavki koje je ESLJP zaprimio i sadrži određene inovativne presude ESLJP-a usvojene u 2015. godini. Drugi dio priloga sadrži informacije o broju aplikacija koje je Sud zaprimio iz ovog regiona, te i o kojim se pitanjima i povredama prava pretežno radi. Konačno, treći dio sadrži pregled odabranih presuda od važnosti za praksu sudova u BiH.

1. Sud u 2015. godini

Godina 2015. je bila godina promjene i tranzicije za Evropski sud za ljudska prava. Ove promjene su se odnosile na rukovodstvo Suda, a nastale su izborom Guida Raimondija kao trinaestog predsjednika Suda. Također se dogodila promjena na čelu Registra Suda, a izabran je i novi zamjenik registrara. Provođenje Protokola 14 i dalje ostvaruje željeni učinak, s osnovnim ciljem da se poboljša funkcionisanje Evropskog suda za ljudska prava.

Protokol 14 je, kako Sud sam tvrdi, pružio odgovarajuća proceduralna sredstva i fleksibilnost u pravovremenoj obradi predstavki, s ciljem da se Sudu ostavi vremena za fokusiranje na najvažnija pitanja. Ovo je od posebnog značaja, s obzirom da Protokol razmatra pitanja kao što su: proces ispitivanja predstavki, novi kriterij dopustivosti, prijateljske nagodbe i procedura nadzora nad izvršenjem presuda. Protokol je uveo novi „mehanizam filtriranja" predstavki koje se podnose ESLJP-u. Ovaj mehanizam je predvidio uvođenje novog sudije pojedinca koji, uz podršku izvjestioca, ima ovlaštenje da predstavku briše s liste predmeta ili da je proglasi nedopustivom u situaciji kada nema potrebe za dodatnim ispitivanjem. U prošlosti je ovo ovlaštenje bilo rezervisano za Vijeće trojice sudija, koje je moglo donijeti odluku jednoglasno i bez potrebe za daljnjim ispitivanjem, što je zahtijevalo više vremena a cijeli proces činilo dužim.

Tokom 2015. godine ESLJP je okončao 45.576 predstavki. Od toga je 43.135 predstavki proglašeno nedopustivim ili je skinuto s liste predmeta. Ovo se desilo iz razloga što podnosioci predstavki ili nisu ispoštovali procedure podnošenja predstavke, nisu imali osnova za podnošenje predstavke, ili na neki drugi način nisu ispoštovali kriterije dopustivosti. Do kraja 2015. godine pred Sudom je bilo u toku 64.850 predstavki, što je predstavljalo za 7% manje predstavki u odnosu na prethodnu godinu. Presude su donesene u odnosu na 2.441 predstavku. S obzirom da je veliki dio ovih predstavki bio spojen, u stvarnosti su usvojene 823 presude. Ukrajina je trenutno država protiv koje je podnesen najveći broj predstavki (13.832 pred Sudom, zaključno s 31. decembrom 2015.), što je posljedica postojećeg sukoba u toj zemlji. Ovu državu slijedi Ruska Federacija (9.207 slučajeva u toku pred Sudom) i Turska (8.446 slučajeva u toku pred Sudom).

Godina 2015. je bila svjedokom usvajanja mnogih značajnih presuda. Među njima se može spome-

nuti primjena procedure pilot-presude za slučajeve koji se odnose na uslove u zatvoru u Bugarskoj[1] i Mađarskoj[2], od kojih svaka postavlja vremenski rok unutar kojeg domaće vlasti treba da poduzmu mjere kao odgovor na utvrđenu povredu člana 3. Također su usvojene pilot-presude u vezi s pitanjem pretjerane dužine trajanja sudskih postupaka koje se tiču Mađarske[3] i Poljske[4]. Više od deset godina nakon donošenja presude u predmetu *Broniowski,* i uz podršku država, procedura pilot-presude je postala centralni dio strategije koju Sud primjenjuje kako bi riješio sistemska kršenja prava iz Konvencije, i za koju se može očekivati da će se ubuduće redovno koristiti.

Najveći dio utvrđenih povreda prava u 2015., kao i u prethodnim godinama, su: povrede prava na pravično suđenje (član 6), zatim slijede povrede prava po osnovu članu 3 (zabrana mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja), te pravo na slobodu i sigurnost (član 5).

Sud je ispitivao nekoliko novih i drugačijih pitanja ove godine. Na primjer:

- Po prvi put je Sud morao da ispita poništenje naredbe o usvajanju u situaciji u kojoj je roditelj usvajatelj preminuo, a usvojenik je već odavno postao punoljetan.[5]
- Sud je, također po prvi put, razmatrao situaciju u kojoj novinari koriste skrivenu kameru kako bi snimili razgovor predstavnika određene profesionalne kategorije s ciljem da privuku pažnju na pitanje od javnog interesa.[6]
- Sljedeće novo pitanje koje je po prvi put razmatrano odnosilo se na proceduralna pravila u vezi sa žalbom koja su direktno uticala na pravo na slobodu.[7]
- Po prvi put je Sud ispitao zabranu donacije embrija u svrhu naučnog istraživanja nakon *in vitro* oplodnje.[8]
- Također je po prvi put Sud razmatrao obaveze i odgovornosti portala internet-vijesti koji, radi sticanja finansijske koristi, ostavlja prostor za komentare koje su čitaoci iznosili anonimno i bez prethodne registracije.[9]

2. Uobičajena kršenja EKLJP-a u regiji

Do 31. decembra 2015. od 64.850 predstavki koje su u toku pred Sudom 3.331 predstavka je bila podnešena protiv država u regionu. Bilo je 408 predstavki protiv Albanije, 840 protiv Bosne i Hercegovine, 506 protiv Hrvatske, 264 protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, 171 protiv Crne Gore i 1.142 protiv Srbije.

Ovaj odjeljak će se osvrnuti na osnovne pravne principe koje je Sud ustanovio u vezi s povredama koje se u regionu najčešće javljaju. U 2015. godini to su bile:

Povrede **člana 6,** prava na pravično suđenje, posebno u vezi s **pravičnošću suđenja, neizvršenjem domaćih odluka,** te **dužinom postupka:** Sud je u više navrata u svojoj sudskoj praksi konstatovao da postupak treba da bude proveden u razumnom roku i da države imaju opštu obavezu da *organizuju*

[1] *Neshkov i drugi protiv Bugarske,* aplikacije br. 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 i 9717/13, 27. januar 2015.

[2] *Varga i drugi protiv Mađarske,* aplikacije br. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13 i 64586/13, 10. mart 2015.

[3] *Gazsó protiv Mađarske,* aplikacija br. 48322/12, 16. juli 2015.

[4] *Rutkowski i drugi protiv Poljske,* aplikacija br. 72287/10, 7. juli 2015.

[5] *Zaieț protiv Rumunije,* aplikacija br. 44958/05, 24. mart 2015.

[6] *Haldimann i drugi protiv Švicarske,* aplikacija br. 21830/09, 24. februar 2015.

[7] *Ruslan Yakovenko protiv Ukrajine,* aplikacija br. 5425/11, 4. juni 2015.

[8] *Parrillo protiv Italije [VV],* aplikacija br. 46470/11, 27. avgust 2015.

[9] *Delfi AS protiv Estonije [VV],* aplikacija br. 64569/09, 16. juni 2015.

svoj pravni sistem (kao i cjelokupni aparat) kako bi postupile u skladu s ovom garancijom. Važno je spomenuti da je Sud ponovo naglasio da izvršenje presude suda predstavlja sastavni dio suđenja u svrhu ispunjenja zahtjeva razumnog roka, te da će iz tog razloga propust organa vlasti da izvrše pravosnažnu sudsku odluku predstavljati kršenje člana 6. Vidjeti: *Jovičić i drugi protiv Srbije*[10], *Bici protiv Albanije*[11], *Dvorski protiv Hrvatske*[12].

Kršenje **člana 1 Protokola 1, zaštita imovine:** Sud je istakao da će uplitanje u imovinu, bez obzira da li se radi o eksproprijaciji ili kontroli korištenja, općenito uzevši biti opravdano ukoliko poštuje zahtjeve zakonitosti i ukoliko se može ocijeniti da teži ostvarivanju opšteg ili javnog interesa. Prilikom ispitivanja odnosa između sredstava koja su primijenjena i cilja koji se želio postići moraju se uzeti u obzir uslov proporcionalnosti i nužnost postizanja pravične ravnoteže između zahtjeva zajednice i zaštite interesa pojedinca. U regionu su postojali jasni problemi u vezi s kompenzacijom ratne štete u skladu s domaćim planom izmirenja, imovinskim interesima maloljetnika u slučaju podjele nepokretnosti, plaćanjem posebnog dodatka na platu pored posebne državne skrbi, oduzimanjem predmeta kao sredstva kojima se izvršilo krivično djelo, te neizvršenjem presuda u vezi s isplatom duga. Vidjeti: *Đurić i drugi protiv Bosne i Hercegovine*[13], *Stanković i Trajković protiv Srbije*[14], *S.L. i I.J. protiv Hrvatske*[15], *Solomun protiv Hrvatske*[16], *Andonoski protiv BJRM*[17].

Povrede **člana 8, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života:** i u 2015. godini Sud je donio niz presuda protiv Hrvatske u kojima je razmatrao različite aspekte člana 8, s obzirom da neizvršenje pozitivne obaveze iz člana 8 i dalje predstavlja značajno pitanje. Sud je istakao da član 8 nameće obavezu državi da se *ne* upliće u privatni život pojedinca, porodični život, dom i prepisku. Državne mjere koje pogađaju pojedinca u ovim oblastima mogu predstavljati uplitanje u to pravo. Međutim,država također mora poduzeti *pozitivne* mjere kako bi osigurala djelotvorno poštovanje prava iz člana 8, posebno u slučajevima znatnog kašnjenja u postupcima koja mogu dovesti do kršenja ovog člana. Ovo će uključivati odnose ne samo između države i pojedinca, nego i pojedinaca i pravnih lica, kao i između pojedinaca međusobno. Od države se može zahtijevati da poduzme mjere kako bi zaštitila prava iz člana 8, kao što su: ponovno ujedinjenje roditelja s djecom u slučajevima međunarodne otmice djeteta; dodjeljivanje starateljstva nad djetetom jednom od roditelja u postupcima spora o starateljstvu kada postoje navodi o zlostavljanju djeteta; pružanje dovoljno garancija protiv moguće zloupotrebe u slučajevima tajnog prisluškivanja. Vidjeti: *Adžić protiv Hrvatske*[18], *M. i M. protiv Hrvatske*[19] i *Dragojević protiv Hrvatske*[20].

Povrede **slobode izražavanja iz člana 10:** Sud je donio prvu presudu po osnovu člana 10 u odnosu na Bosnu i Hercegovinu u 2015. godini, u kojoj je utvrdio da u tom slučaju nije došlo do povrede prava. Predmet se odnosio na postupak radi klevete pokrenut protiv nevladinih organizacija, nakon što je javno objavljeno pismo koje su one uputile najvišim organima vlasti njihovog distrikta s ciljem iznošenja pritužbe na urednicu zabavnog programa javne radio-stanice koja je bila kandidatkinja

[10] *Jovičić i drugi protiv Srbije,* aplikacije br. 37270/11, 37278/11, 47705/11, 47712/11, 47725/11, 56203/11, 56238/11 i 75689/11, 13. januar 2015.

[11] *Bici protiv Albanije,* aplikacija br. 5250/07, 3. decembar 2015.

[12] *Dvorski protiv Hrvatske [VV],* aplikacija br. 25703/11, 20. oktobar 2015.

[13] *Đurić i drugi protiv Bosne i Hercegovine,* aplikacije br. 79867/12, 79873/12, 80027/12, 80182/12, 80203/12 i 115/13, 20. januar 2015.

[14] *Stanković i Trajković protiv Srbije,* aplikacije br. 37194/08 i 37260/08, 16. juni 2015.

[15] *S.L. i I.J. protiv Hrvatske,* presuda br. 13712/11, 7. maj 2015.

[16] *Solomun protiv Hrvatske,* aplikacija br. 679/11, 2. april 2015.

[17] *Andonoski protiv BJRM,* aplikacija br. 16225/08, 17. septembar 2015.

[18] *Adžić protiv Hrvatske,* aplikacija br. 22643/14, 12. mart 2015.

[19] *M. i M. protiv Hrvatske,* aplikacija br. 10161/13, 3. septembar 2015.

[20] *Dragojević protiv Hrvatske,* aplikacija br. 68955/11, 15. januar 2015.

za mjesto direktora te stanice, kao i na postupak za izbor direktora koji je ta stanica vodila. Sud je utvrdio da su domaći sudovi, koji su u postupku radi klevete saslušali svjedoke, pravilno zaključili da su aplikanti postupali nemarno, jer su jednostavno prijavili navodne neregularnosti u radu urednice zabavnog programa prije nego što su poduzeli razuman napor kako bi dokazali tačnost svojih navoda. Zbog toga su sudovi uspostavili pravičnu ravnotežu između prava urednice zabavnog programa (kao perspektivnog kandidata za mjesto državnog službenika) i prava podnosioca predstavke da prijavljuju neregularnosti u radu javnog dužnosnika tijelu nadležnom da ispita takve navode. Vidjeti: *Medžlis Islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine*[21].

3. Pregled izabranih presuda

Mnogi slučajevi od interesa za region i dalje se odnose na pitanja koja pokriva član 6, pravo na pravično suđenje, kao i na slučajeve u vezi s imovinom pod članom 1 Protokola 1, te na pozitivnu obavezu države pod članom 3. Međutim, Evropski sud za ljudska prava je u toku 2015. godine razmatrao i niz drugih pitanja. Sljedeći odjeljak prikazuje šest slučajeva koja se odnose na neka od najnovijih i najinovativnijih pitanja od važnosti za sudsku praksu sudova u BiH.

Odabrani slučajevi su: *Dvorski protiv Hrvatske* (pravo na izbor advokata i garancija pravičnog suđenja), *M i M protiv Hrvatske* (pravo djece da budu saslušana u postupcima koja se odnose na njih), *Y. protiv Slovenije* (posljedica ozbiljnih kašnjenja u osjetljivim slučajevima seksualnog zlostavljanja), *Delfi AS protiv Estonije* (granice slobode izražavanja na internetu), *Satakunnan Markkinaporssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske* (zaštita podataka i privatnost) i *Kudrevičius i drugi protiv Litvanije* (pravo na slobodu udruživanja i ograničenja tog prava).

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U SLUČAJU DVORSKI protiv HRVATSKE

(aplikacija br. 25703/11)
20. oktobar 2015.

Činjenice i odluka

Podnosilac predstavke, gospodin Ivan Dvorski, državljanin je Hrvatske rođen 1986. godine. U rano jutro 13. marta 2007. godine izvršeno je trostruko ubistvo, razbojništvo i palež nebodera u jednoj stambenoj četvrti Rijeke. Kasnije tog dana je veći broj osoba, uključujući i gospodina Dvorskog, priveden na ispitivanje u policijsku stanicu u Rijeci. Narednog dana, nakon što je zadržan preko noći u policijskoj stanici, podnosilac predstavke je uhapšen, a njegovi roditelji su angažovali advokata, gospodina G.M., da brani njihovog sina. Gospodin G.M. je došao u policijsku stanicu ujutro istog dana. Međutim, po dolasku u stanicu nije mu odobren kontakt s podnosiocem predstavke iz razloga što nije imao punomoć za zastupanje, nakon čega mu je naloženo da ode. Čak i nakon što je od oca gospodina Dvorskog dobio potpisanu punomoć, gospodin G.M. je bio spriječen da ostvari kontakt s klijentom, koji nikad nije saznao da je gospodin G.M. došao u policijsku stanicu, usprkos činjenici da je jasno tražio da pozove gospodina G.M.

Navečer je podnosilac predstavke pristao da ga zastupa drugi advokat, gospodin M.R, izabran s liste advokata koju mu je dala policija. Tokom ispitivanja je podnosilac predstavke priznao djelo za koje se teretio. Dana 30. juna 2008. sud je utvrdio da je gospodin Dvorski kriv za djela trostruko ubistvo, razbojništvo i palež, te ga osudio na 40 godina zatvora. Njegove dvije žalbe Vrhovnom sudu su odbijene kao neosnovane, a također i njegova ustavna tužba.

[21] *Medžlis Islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine,* aplikacija br. 17224/11, 13. oktobar 2015.

Oslanjajući se na član 6 stav 1 i član 6 stav 3(c), podnosilac predstavke je naveo kako nije imao pravično suđenje, s obzirom da mu nije bilo dozvoljeno da ga zastupa advokat kojeg je on izabrao tokom policijskog ispitivanja, te da su njegovi iskazi iskorišteni da ga se osudi.

Prema Evropskom sudu za ljudska prava slučaj gospodina Dvorskog se odnosi na situaciju u kojoj je podnosilac predstavke imao pravo na kontakt s braniocem od prvog ispitivanja u policijskoj stanici, ali ne s braniocem po vlastitom izboru. Uzimajući u obzir okolnosti slučaja i sve raspoložive informacije, Sud je ustanovio da je utvrđeno kako je gospodin G.M. angažovan kao branilac gospodina Dvorskog; da je bezuspješno pokušao da stupi u kontakt sa svojim klijentom; da mu je rečeno da napusti policijsku stanicu prije nego što je njegov klijent bio informisan o njegovom prisustvu u toj stanici. Kao posljedica toga, iako je izbor podnosioca predstavke da izabere gospodina M.R. kao svog branioca tokom ispitivanja u policijskoj stanici bio slobodan i formalan, takav izbor nije bio dovoljno informisan. Ocjenjujući razloge za odbijanje da gospodin G.M. stupi u kontakt s podnosiocem predstavke, Sud je utvrdio da nedostatak uredne punomoći za zastupanje nije bio dovoljan razlog, s obzirom da je ona, a u skladu s relevantnim odredbama krivičnog zakona, sadržavala pismeno ovlaštenje koje su dali roditelji gospodina Dvorskog. Policija je zbog toga bila dužna da, u najmanju ruku, obavijesti podnosioca predstavke kako je G.M. stigao u policijsku stanicu i da su ga njegovi roditelji ovlastili da ga brani. Ovaj nedostatak izbora je imao za posljedicu da je gospodin Dvorski dao iskaz koji je u toku postupka kao dokaz korišten protiv njega. U ovim okolnostima, prava na odbranu podnosioca predstavke su nepovratno povrijeđena i povrijeđena je pravičnost postupka u cjelini. Stoga je došlo do povrede člana 6 stav 1 i stav 3(c).

Sud je smatrao da utvrđenje povrede člana 6 predstavlja dovoljnu satisfakciju za pretrpljenu duševnu bol, ali je gospodinu Dvorskom dodijelio iznos od 6.500 eura za troškove i izdatke.

Komentar

Ovaj slučaj se odnosi na nemogućnost podnosioca predstavke da izabere advokata na temelju potpuno informisanog izbora. Veliko vijeće je zaključilo da su tako narušena prava podnosioca predstavke na odbranu, što je uticalo na pravičnost krivičnog postupka u cjelini. Veliko vijeće nije bilo uvjereno da je gospodin Dvorski imao stvarnu i učinkovitu mogućnost da ovo pitanje iznese pred domaćim sudovima te da osporava okolnosti pod kojima je gospodin M.R. izabran da ga brani. Imajući u vidu sve relevantne činjenice slučaja, Sud također nije bio uvjeren da je podnosilac predstavke imao potpuno informisan izbor kada je potpisao punomoć advokatu M.R. Dalje, Veliko vijeće je navelo kako je naknadno priznanje gospodina Dvorskog, dovodeći ga u vezu s gore navedenim faktorima, nepovratno povrijedilo njegova prava na odbranu, što je uticalo na pravičnost postupka u cjelini. Presuda je donesena većinom glasova, i to sa šesnaest prema jedan.

Veliko vijeće je utvrdilo da je od osnovnog značaja činjenica da policija nije informisala podnosioca predstavke niti o tome da je gospodin G.M. na raspolaganju niti da su tog advokata izabrali njegovi roditelji, kao ni o dolasku advokata u policijsku stanicu na dan kada je podnosilac predstavke uhapšen. Veliko vijeće je naglasilo da domaći sudovi nisu na pravilan način ispitali ovo pitanje, posebno imajući u vidu da je priznanje podnosioca predstavke iskorišteno kao dokaz u krivičnom postupku protiv njega, kao i da je proglašen krivim i osuđen na 40 godina zatvora. Domaći sudovi nisu poduzeli sve neophodne mjere kako bi osigurali prava podnosioca predstavke na odbranu i pravično suđenje kao što je zajamčeno članom 6 Konvencije.

PRESUDA U SLUČAJU M. i M. protiv HRVATSKE

(aplikacija br. 10161/13)
3. septembar 2015.

Činjenice i odluka

Podnositeljice predstavke su gospođa M. i M., majka i njezina maloljetna kćerka. Gospođa M. i gospodin I.M. su se razveli 24. avgusta 2007. godine. Gospodinu I.M. je dodijeljeno starateljstvo nad M. Gospođi M. je dodijeljeno pravo na susrete i naređeno joj je da plaća izdržavanje njihove kćerke. Dana 1. februara 2011. dogodio se ozbiljan incident nasilja u porodici od strane I.M. prema M., koja je također prijavila i druge oblike nasilja koji su se dogodili u prethodne tri godine. Kao posljedica takve problematične situacije u porodici, pokrenuta je serija međusobno povezanih postupaka pred hrvatskim krivičnim sudovima (radi odlučivanja o navodnom zlostavljanju djeteta), građanskim sudovima (radi odlučivanja o starateljstvu i razvodu) i organima socijalne zaštite. Dana 27. aprila 2011. gospođa M. je podnijela krivičnu prijavu protiv gospodina I.M. optužujući ga za zlostavljanje djeteta. Njezina krivična prijava je odbačena u januaru 2012. godine zbog nedostatka dokaza o postojanju zlostavljanja. Gospođa M. je podnijela zahtjev za donošenje privremene mjere za određivanje starateljstva dana 30. marta 2011. godine, koji je dva mjeseca kasnije odbijen zbog nedostatka dokaza. U postupku pred organima socijalne službe, u novembru 2006., određena je mjera zaštite djeteta nadzorom nad izvršavanjem roditeljskog staranja s ciljem da se poboljša komunikacija u porodici.

Podnositeljice predstavke su tvrdile da domaće vlasti nisu ispunile svoje pozitivne obaveze, što je protivno članu 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Također su se žalile da su domaće vlasti ignorisale želju M. da živi sa svojom majkom, kao i da M. nije saslušana u postupku određivanja starateljstva, što je dovelo do povrede člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Evropski sud za ljudska prava je smatrao da činjenica da je M. i dijete i navodna žrtva nasilja u porodici u datom slučaju nameće pozitivne obaveze države prema članu 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima da istraži navodne slučajeve nasilja i zaštiti M. od budućih nasilnih radnji. Hrvatske vlasti su pokrenule krivični postupak samo u pogledu incidenta od 1. februara 2011., pritom zanemarujući seriju navodnih zlostavljanja. Kao posljedica toga, propustile su da u cjelini ispitaju situaciju u kojoj se našla M. Dalje, krivični postupak u trajanju od četiri godine bio je pretjerano dug da bi mogao dovesti do učinkovite istrage, što je zahtjev sadržan u članu 3.

U pogledu člana 8, domaći sudovi nisu prepoznali ozbiljnost i hitnost situacije u kojoj se našla M. Nisu poduzeti koraci kako bi se ubrzao postupak, čak ni nakon što se M. počela samoozljeđivati. Vještaci psiholozi i psihijatri uključeni u slučaj utvrdili su da su oba roditelja nepodobna da se brinu za njihovo zajedničko dijete. Član 12 Konvencije o pravima djeteta navodi da djeca koju su sposobna da izraze svoje mišljenje imaju pravo da ga iznesu, kao i da se tom mišljenju da odgovarajuća težina u skladu sa starošću i zrelošću djeteta u bilo kojem postupku koji ih pogađa. U vrijeme kada je postupak pokrenut M. je imala devet i pol godina, a trinaest i pol u vrijeme donošenja sudske odluke. Sud je utvrdio da nepoštivanje želje M. s kojim roditeljem želi da živi predstavlja kršenje njenog prava na poštivanje privatnog i porodičnog života iz člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Komentar

Ovaj slučaj pokreće niz važnih pitanja od kojih Sud nije sva ispitao; na primjer, prag surovosti koji se mora dostići da bi neprimjereno ponašanje roditelja potpalo pod opseg člana 3[22]. Konvencija o

[22] Vidjeti: *A protiv Ujedinjenog Kraljevstva,* presuda od 23. septembra 1998.

pravima djeteta ima značajnu ulogu u članu 53 Evropske konvencije o ljudskim pravima u takvim slučajevima[23]. Sud je spomenuo stajališta Odbora za prava djeteta[24] da je krivično gonjenje roditelja za nasilničko ponašanje rijetko kada optimalno rješenje koje vodi smanjenju ili iskorjenjivanju spornog ponašanja. Kao što su sudije u svom izdvojenom neslagajućem mišljenju zabilježili, tragično je da prečesto zaraćeni roditelji koriste svoje dijete kao oružje u međusobnim bitkama i uz minimalni obzir – u najboljem, ili bešćutnu ravnodušnost u najgorem slučaju – prema tome kakav će učinak njihovo ponašanje imati na dobrobit njihovog djeteta. Jedan roditelj će često – kao što je u ovom slučaju postojala naznaka da su oba roditelja tako postupala – manipulisati djetetom u korist rješenja koje želi postići.

U porodičnim slučajevima u Strazburu jedan roditelj često pokreće postupak u svoje vlastito ime i također i u ime djeteta ili djece koja su u središtu spora. Sud će uobičajeno ovo prihvatiti i neće postavljati pitanja o pravu roditelja da zastupaju svoju djecu. Ukoliko bi *drugi roditelj* zatražio da se uključi kao treća strana u slučajevima gdje postoji nepomirljiva razlika u mišljenjima kako bi trebalo da izgleda rješenje koji bi bilo ili je moglo biti u najboljem interesu djeteta, Sud je ovome obično naklonjen[25]. Otac u predmetnom slučaju nije zatražio da se uključi kao treća strana i moguće je da nije ni znao da bi to mogao učiniti. Sud je bio „posebno pogođen" činjenicom da nakon četiri godine i tri mjeseca prva podnositeljica predstavke (dijete) još nije saslušana u postupku i da joj, prema tome, nije data prilika da izrazi svoje želje o tome s kojim bi roditeljem željela da živi. Sud je naveo kako je županijski sud dao uputu općinskom sudu da ocijeni da li je prva podnositeljica predstavke bila sposobna da razumije značaj postupka i, ako jeste, da joj dozvoli da iznese svoje mišljenje i da svoj iskaz. U svakom slučaju, više od godine dana i sedam mjeseci je prošlo bez ijednog poduzetog koraka da se postupi po takvoj uputi. U postupku pred Sudom u Strazburu, a s obzirom da se žalba uglavnom odnosila na propust hrvatskih vlasti da poduzmu odgovarajuće mjere kako bi riješile trajne razlike, dijete i majku su zastupali isti advokati i ne čini se da je Sud smatrao kako dijete mora da ima posebnog zastupnika.

PRESUDA U SLUČAJU Y. protiv SLOVENIJE

(aplikacija br. 41107/10)
28. maj 2015.

Činjenice i odluka

Podnositeljica predstavke, gospođa Y., državljanka je Slovenije i ima 28 godina, a rođena je u Ukrajini 1987. godine. Majka podnositeljice predstavke je 2002. godine podnijela krivičnu prijavu protiv gospodina X. (jednog porodičnog prijatelja), koji je navodno u više navrata u periodu od jula do decembra 2001. godine seksualno napadao u to vrijeme 14-godišnjakinju Y. Pokrenuta je policijska, a potom i sudska istraga. Ove istrage su rezultirale podizanjem optužnice 2006. godine protiv gospodina X. pod optužbom za seksualni napad na maloljetnu osobu mlađu od 15 godina. Tokom krivične istrage ispitani su gospođa Y., gospodin X., svjedoci i vještaci. Dok je psiholog potvrdio da gospođa Y. pokazuje simptome karakteristične za seksualno zlostavljanje, vještak ortoped je tvrdio da gospodin X. nije mogao počiniti navodna djela zbog toga što mu je jedna ruka ukočena. Uz to, postojala su dva ginekološka izvještaja bez konkretnog zaključka u vezi s tvrdnjama koje je iznijela Y.

Suđenje je trajalo od juna 2007. godine do septembra 2009. godine. Tokom 12 uzastopnih pretresa

[23] Član 53. EKLJP-a glasi: *Ništa u ovoj konvenciji neće se tumačiti kao ograničavanje ili derogiranje bilo kojih ljudskih prava i osnovnih sloboda koje mogu biti osigurane zakonima bilo koje visoke strane ugovornice ili bilo kojim drugim sporazumom čija je ona članica.*

[24] *Općeniti komentar br. 8 (2006.) o pravu djeteta na zaštitu od fizičkog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja.*

[25] Vidjeti, između ostalih: *Neulinger i Shuruk protiv Švicarske,* presuda od 6. jula 2010.

u više navrata je krivični postupak kasnio. Posebno treba spomenuti da je gospodin X. unakrsno ispitivao gospođu Y. u trajanju od četiri sata. Tvrdio je da je bio fizički nemoćan da je napadne i da su njezine optužbe protiv njega izazvane željom njezine majke da iznudi novac od njega. Konačno je domaći sud oslobodio gospodina X. po svim tačkama optužnice, s obzirom da navodno nezakonito ponašanje nije dokazano van razumne sumnje.

Pozivajući se na član 3, podnositeljica predstavke je tvrdila kako je bila podvrgnuta nečovječnom i ponižavajućem postupanju zbog velikih kašnjenja u krivičnom postupku. Također je tvrdila da je njezin lični integritet, zajamčen članom 8, bio povrijeđen zbog javnog i intenzivnog unakrsnog ispitivanja koje je izveo optuženi tokom krivičnog suđenja, a što je za posljedicu imalo daljnja traumatična iskustva.

Evropski sud za ljudska prava je stavio do znanja koliko je teško za domaće vlasti da procijene i istraže posebno osjetljivo pitanje seksualnog zlostavljanja u situacijama u kojima su iskazi svjedoka proturječni a nedostaju pouzdani fizički dokazi. Bez obzira na to, istrage i naknadno suđenje su obilježili nekoliko kašnjenja i neaktivnost nadležnih vlasti. Ovo je direktno imalo za posljedicu sedmogodišnji vremenski raspon između krivične prijave podnositeljice predstavke i presude nadležnog domaćeg suda. Uslijed toga, Sud je utvrdio povredu procesnih obaveza države u smislu člana 3.

Što se tiče navodnog propusta vlade da istraži djelotvorne mjere za zaštitu žrtava zlostavljanja tokom krivičnog postupka, Sud je podvukao da mora biti uspostavljena pravična ravnoteža između interesa odbrane i svjedoka i/ili žrtava koji su pozvani da svjedoče. Iako član 6 zahtijeva da optuženi ima pravo da unakrsno ispituje svjedoka i/ili žrtvu, to pravo nije neograničeno. U predmetnom slučaju gospođu Y. je direktno ispitivao gospodin X., pritom primjenjujući zastrašujuću i ponižavajuću tehniku ispitivanja koja je prevazišla granice djelotvorne odbrane i predstavljala novo traumatiziranje žrtve. Sud je smatrao da su lični odnos između žrtve i optuženog, osjetljivost predmeta stvari, te mladalački uzrast žrtve bili značajni faktori koji su se trebali uzeti u obzir prilikom odlučivanja koje zaštitne mjere su se trebale poduzeti tokom krivičnog postupka. U svjetlu navedenog, nije bila uspostavljena pravična ravnoteža između prava žrtve u smislu člana 8 i prava na odbranu optuženog u smislu člana 6. Stoga je došlo do povrede člana 8.

Sud je dodijelio gospođi Y. 9.500 eura na ime nematerijalne štete i 4.000 eura na ime troškova i izdataka.

Komentar

U ovom predmetu Sud je ispitivao pritužbe podnositeljice predstavke u vezi s istragom i postupkom koji su vođeni zbog navodnog zlostavljanja kojeg je ona bila žrtva. Pritom se Sud pozvao na sudsku praksu u razvoju u ovoj oblasti, počevši sa slučajem *M.C. protiv Bugarske*[26], i na druge međunarodne zakone i propise. To uključuje Konvenciju Vijeća Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici kao i EU pravo, posebno Direktivu 2012/29/EU koja je uspostavila minimum standarda za ova prava, podršku i zaštitu žrtvama zločina. Ova Direktiva nameće obavezu državama da poduzmu „mjere kako bi izbjegle nepotrebno ispitivanje o privatnom životu žrtve koji nije u vezi s krivičnim djelom“ i „mjere koje omogućavaju da se saslušanje izvede bez prisustva javnosti”.

Pravo podnositeljice predstavke u situaciji kao što je u ovom slučaju mora biti dovedeno u ravnotežu s pravima optuženog po osnovu člana 6, pravom na pravično suđenje; u ovom slučaju posebno

[26] *M.C. protiv Bugarske*, presuda od 4. decembra 2003.

s pravima koja proizlaze iz člana 6 stav 3. da se pozovu i unakrsno ispitaju svjedoci. Postoji ranija sudska praksa u ovoj oblasti, ali iz perspektive optuženih – drugim riječima, *optuženih* za seksualno krivično djelo koji su podnijeli predstavku Sudu u Strazburu tvrdeći da su njihova prava iz člana 6 bila povrijeđena – ovo je prvi slučaj u kojem je Sud detaljno ispitao jedan takav slučaj koji je iznijela navodna *žrtva*.

Sud je u okviru te procjene smatrao da, s obzirom da direktno sučeljavanje između optuženih za krivično djelo seksualno nasilje i njihovih navodnih žrtava nosi rizik od dodatne traumatizacije žrtava, lično unakrsno ispitivanje koje vodi optuženi mora biti predmetom najbrižljivije procjene, utoliko više što su postavljena pitanja intimnija. Unakrsno ispitivanje se ne smije koristiti kao sredstvo zastrašivanja ili ponižavanja svjedoka. Neka od pitanja koja je postavio gospodin X. i primjedbe kojima je sugerisao, na primjer, da podnositeljica predstavke može zaplakati na mig kako bi manipulisala drugima, nisu za cilj imala samo napad na kredibilitet podnositeljice predstavke nego i da ponize njen karakter. Pošto nije bila uspostavljena pravična ravnoteža između prava po osnovu člana 8 i prava optuženog po osnovu člana 6, došlo je do povrede člana 8.

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U SLUČAJU DELFI AS protiv ESTONIJE

(aplikacija br. 64569/09)
21. juli 2015.

Činjenice i odluka

Podnosilac predstavke, Delfi AS, javno je društvo s ograničenom odgovornošću registrovano u Estoniji. U januaru 2006. Delfi je objavio članak na svom internet-portalu u kojem se diskutuje o odluci jedne kompanije koja se bavi trajekt prevozom da promijeni svoje maršrute do određenh otoka. Ispod članka čitaoci su mogli da napišu svoje komentare i pristupe komentarima drugih korisnika. Mnogo izuzetno uvredljivih i prijetećih komentara je bilo napisano na račun trajekt operatera i njegovog vlasnika. Na zahtjev advokata vlasnika te trajekt kompanije, Delfi je uklonio uvredljive komentare otprilike šest sedmica nakon njihovog objavljivanja u martu 2006. godine.

Vlasnik trajekt kompanije je u aprilu 2006. godine tužio Delfi, a u junu 2006. i u junu 2008. estonski sudovi su utvrdili da su komentari bili klevetnički i da je Delfi odgovoran za njih. Također je vlasniku kompanije dosuđen iznos od 320 eura na ime odštete. Žalbu koju je podnijelo društvo Delfi odbio je estonski Vrhovi sud u junu 2009. godine. Vrhovni sud je odbacio argumente portala da je, na osnovu EU Direktive 2000/31/EC o elektronskoj trgovini, njegova uloga da pruža informacije društvu ili onoga ko skladišti vijesti bila samo tehnička, pasivna i neutralna, utvrđujući da je portal vršio kontrolu nad objavljivanjem komentara.

Kompanija koja je podnijela predstavku žalila se da zaključak kako je ona odgovorna za komentare koje su ostavili čitatelji na njezinom internet portalu krši njezinu slobodu izražavanja zagarantovanu članom 10. Ispitujući ovaj slučaj, Veliko vijeće Evropskog suda za ljudska prava istaklo je da je Delfi, kao profesionalni izdavač koji upravlja jednim od najvećih internet portala u Estoniji radi ekonomskih interesa, morao biti upoznat s relevantnim domaćim zakonodavstvom i sudskom praksom, a mogao je i da potraži pravni savjet u vezi sa svojom odgovornošću za objavljivanje nezakonitih komentara. Iz tog razloga Veliko vijeće je smatralo da je društvo Delfi bilo u poziciji da procijeni rizike i posljedice svojih aktivnosti. Uplitanje u pravo na izražavanje društva Delfi je stoga bilo predvidljivo i „propisano zakonom".

Veliko vijeće je procijenilo je li zaključak o odgovornosti društva Delfi utemeljen na relevantnim i dovoljnim osnovama pozivanjem na četiri ključna aspekta: kontekst komentara; odgovornost stvar-

nih autora komentara kao alternativa činjenici da se Delfi smatra odgovornim; koraci koje je Delfi preduzeo kako bi spriječio ili uklonio klevetničke komentare; te posljedice postupka pred domaćim sudovima po društvo Delfi. Sud je našao da je društvo Delfi, iako nije bilo autor, imalo kontrolu nad okruženjem objavljivanih komentara; dozvolilo je čitateljima da daju komentare bez registracije pod stvarnim imenima; nije poduzelo dovoljne korake kako bi bez kašnjenja uklonilo klevetničke i nezakonite komentare, s obzirom da saopštenje kojim se društvo ograđuje od komentara i sistem koji se bazira na filterima po uočavanju određenih riječi nisu bili dovoljni da spriječe očigledno izražavanje mržnje i ogoljenih prijetnji; te da odšteta od 320 eura nije bila pretjerana, imajući u vidu da popularnost portala postavljanjem ovakvih komentara nije bila ugrožena.

U svjetlu navedenog utvrđeno je da je zaključak estonskih sudova da je društvo Delfi odgovorno bilo opravdano i srazmjerno ograničenje slobode izražavanja tog portala. U skladu s tim je utvrđena povreda člana 10.

Komentar

Veliko vijeće je potvrdilo presudu Vijeća koje je prethodno donijelo presudu u ovom slučaju, uz dva značajna razjašnjenja o opsegu presude. Prvo, Veliko vijeće je bilo jasno u pogledu toga da se presuda odnosi samo na slučajeve u kojima internet-operater kreira i objavljuje određene suštinske komentare (kao što je novinski članak) i potom ispod teksta ostavlja prostor otvoren da čitatelji iznose svoje komentare. Sud je jasno naglasio da se presuda ne odnosi na odgovornost onih koji pružaju diskusione forume, oglasne ploče za biltene ili platforme društvenih mreža. U tim slučajevima ne postoji sadržaj koji je na bilo koji način kreirao „izdavač" koji jedino ima ulogu da pruži prostor drugima da objavljuju svoje sadržaje. Drugo razjašnjenje se odnosi na opseg slobodne procjene države u ovakvim slučajevima. Član 10 dozvoljava nacionalnim vlastima (uključujući domaće sudove) da utvrde odgovornost portala internet-vijesti za nepoduzimanje mjera kako bi bez kašnjenja uklonili očigledno nezakonite komentare. Međutim, kada bi se od portala vijesti zahtijevalo da pregledaju sve komentare radi izbjegavanja objavljivanja onih koji su očigledno nezakoniti, došlo bi do prekoračenja polja slobodne procjene države. Ovo razjašnjenje je zahtijevalo postojanje određenog sudijskog mađioničarskog trika. S obzirom da Vrhovni sud Estonije nije bio jasan, Sud u Strazburu je izričito odlučio da pretpostavi da je Vrhovni sud osuđivao kašnjenje, i to samo kašnjenje, ali ne i činjenicu da je društvo Delfi dozvolilo da sadržaj bude objavljen na internetu.

Zbog toga presuda Velikog vijeća pruža samo neke smjernice nacionalnim sudijama na koji način da postupaju s tužbama protiv portala internet-vijesti zbog onoga što je objavljeno u njihovim rubrikama za komentare. Međutim, Veliko vijeće je onemogućilo domaće sudije da primjenjuju ovu presudu na predmete protiv kompanija društvenih mreža i drugih koji dozvoljavaju korisnicima da sami sačinjavaju vlastite sadržaje. Implikacije u ovoj oblasti govora mržnje su ogromne. Sud u Strazburu se ovdje nije obraćao nacionalnim sudijama, nego samim internet kompanijama. Samom činjenicom objavljivanja na internetu, njihovo poslovanje je transnacionalno. One žele da poznaju krajnje granice u kojima ih države (a posebno nacionalni sudovi) mogu kazniti i naložiti im da usklade ponašanje u skladu sa standardom. Identifikacija krajnjih granica slobodnog polja procjene za primjenu člana 10 u vezi s internetom je, stoga, od osnovnog značaja za njih. Uvođenjem standarda „bez kašnjenja", Sud je ovim kompanijama (i mnogim drugima, uključujući i nevladine organizacije) koje objavljuju svoj vlastiti sadržaj i pozivaju da se na njega daju komentari dao jasne smjernice kako treba da se ponašaju.

PRESUDA U SLUČAJU SATAKUNNAN MARKKINAPÖRSSI OY I SATAMEDIA OY protiv FINSKE

(aplikacija br. 931/13)
31. juli 2015.

Činjenice i odluka

Podnosioci predstavke, Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy, finske su kompanije, izdavači magazina *Veropörssi* koji objavljuje informacije o oporezivanju, posebno o oporezivom prihodu i aktivi pojedinaca. U 2003. godini Satamedia Oy počela je da pruža SMS usluge koje omogućuju osobama da iz baze podataka dobiju poreske informacije kreirane koristeći informacije već objavljene u magazinu. U februaru 2004. godine ombudsman za zaštitu podataka zatražio je da Vijeće za zaštitu podataka spriječi podnosioce predstavke da objavljuju takve informacije o pojedincima smatrajući da je to suprotno finskom Zakonu o zaštiti ličnih podataka. Vijeće za zaštitu podataka je odbilo ovaj zahtjev tvrdeći da se u ovom slučaju primjenjuje „novinarsko odstupanje" predviđeno Zakonom o zaštiti podataka.

Ovu odluku je podržao Upravni sud u Helsinkiju. Vrhovni upravni sud je, nakon odluke o prethodnom pitanju koju je donio Sud pravde Evropske unije[27], ukinuo prethodne odluke i vratio predmet Vijeću za zaštitu podataka. Vrhovni upravni sud je smatrao da se objavljivanje cijele baze podataka ne može smatrati novinarskom aktivnošću već obradom ličnih podataka, na šta kompanije-aplikanti nemaju pravo. Stoga je SMS usluga prekinuta i magazin je objavio posljednje izdanje sa smanjenim obimom poreskih podataka u jesen 2009. godine. Vijeće za zaštitu podataka je zabranilo podnosiocima predstavke da obrađuju poreske podatke i ta odluka je potvrđena nakon žalbe.

Podnosioci predstavke su se žalili kako zabrana da se obrađuju poreski podaci predstavlja cenzuru i da je time prekršen član 10. Ispitujući ovaj slučaj, Evropski sud za ljudska prava je prvo ustanovio da je ovo ograničenje predstavljalo miješanje u pravo podnosilaca predstavke da saopštavaju informacije zajamčeno članom 10 stav 1. Zatim je, razmatrajući da li je ovo miješanje bilo neophodno u demokratskom društvu, Sud utvrdio da je Vrhovni upravni sud već detaljno odmjerio ravnotežu ova dva prava – prava na izražavanje kompanija podnosilaca predstavke i prava na poštovanje privatnog života poreskih obveznika čiji podaci su bili objavljeni – i istakao značaj oba ova prava, ali je čineći to odlučio da ograniči pravo podnosilaca predstavke na slobodu izražavanja. Sud je prihvatio takvo obrazloženje i zbog toga odlučio da nije došlo do kršenja člana 10.

U vezi s članom 6 stav 1 Sud se složio sa žalbom podnosilaca predstavke u pogledu prekomjerne dužine (šest godina i šest mjeseci) upravnog postupka i našao da je došlo do povrede člana 6 stav 1. Sud je podnosiocima predstavke dodijelio 9.500 eura na ime troškova i izdataka.

Komentar

Ovo je još jedan slučaj koji testira granice između zaštite podataka i privatnosti i garancije slobode izražavanja, i u kojem je osnovno pitanje da li su domaće vlasti razumno procijenile i uravnotežile suprotstavljene interese o kojima je ovdje riječ. Može se u načinu na koji Sud rezonuje osjetiti da se traži čvrsto tlo u živom pijesku ove debate. Pokušavajući da pronađe takvo čvrsto tlo, Sud se oslanja na dva ključna faktora.

Prvo, istaknut je centralni značaj procjene vrijednosti javnog interesa objavljivanja. Finski Vrhovni

[27] Slučaj C-73/07 *Tietosuojavaltuutettu protiv Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy [VV]*, 16. decembar 2008.

upravni sud je utvrdio da je „odlučujući faktor“ u ocjeni ravnoteže između prava na slobodu izražavanja i prava na privatnost u tome da li objavljivanje doprinosi javnoj debati ili za cilj ima isključivo zadovoljenje interesa javnosti; sud je smatrao da je vrijednost javnog interesa u ovom slučaju relativno mala i donio je zaključak u korist prava na privatnost. Drugo, Evropski sud za ljudska prava smatra da opseg i razmjere podataka o kojima je riječ čine faktor značajan za odmjeravanje odnosa između tih suprotstavljenih prava i interesa. Evropski sud za ljudska prava ukazuje da je ovo relevantno u utvrđivanju vrijednosti javnog interesa objavljivanja. Čini se da objavljivanje podataka o relativno velikom broju pojedinaca, bez ili s malo komentara, teži da ukaže na manju vrijednost javnog interesa. S druge strane, na ovaj način postoji veća vjerovatnoća da će miješanje u takvo objavljivanje biti opravdano.

Iako nije utvrđena povreda člana 10 u ovom slučaju, ukoliko se zakoni o zaštiti podataka djelotvorno koriste u drugim okolnostima kako bi se ograničilo objavljivanje u javnom interesu, domaće vlasti će i dalje morati pažljivo razmatrati potencijalnu primjenu člana 10.

Ovaj slučaj je upućen Velikom vijeću.

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U SLUČAJU KUDREVIČIUS I DRUGI protiv LITVANIJE

(aplikacija br. 37553/05)
15. oktobar 2015.

Činjenice i odluka

Gospodin Arūnas Kudrevičius, gospodin Bronius Markauskas, gospodin Artūras Pilota, gospodin Kęstutis Miliauskas i gospodin Virginijus Mykolaitis bili su litvanski farmeri. Dana 15. aprila 2003. godine grupa farmera, zajedno s ova četiri podnosioca predstavke, održali su proteste ispred zgrade Parlamenta protestvujući protiv pada veleprodajne cijene različitih poljoprivrednih proizvoda i zbog nedostatka subvencija za njihovu proizvodnju, zahtijevajući da država poduzme mjere.

Dana 21. maja 2003. farmeri su nastavili svoje proteste podizanjem blokada na cesti, što je imalo za posljedicu ozbiljan prekid saobraćaja na nekim od najznačajnijih puteva u zemlji. U decembru 2003. krivični postupak je pokrenut protiv podnosilaca predstavke pred Okružnim sudom u gradu Kaunasu. Gospodin Kudrevičius i gospodin Markauskas bili su optuženi za podsticanje na nerede; gospodin Pilota, gospodin Miliauskas i gospodin Mykolaitis za teško kršenja javnog reda tokom protesta. Dana 29. septembra 2004. sud je podnosioce predstavke proglasio krivim za podsticanje na nerede ili učestvovanje u neredima. Svi podnosioci predstavke su bili osuđeni na kaznu zatvora od 60 dana, uslovno na jednu godinu, i bilo im je naređeno da bez prethodne dozvole vlasti ne napuštaju svoje mjesto boravka na više od sedam dana. Dana 18. oktobra 2004. godine podnosioci predstavke su se žalili Regionalnom sudu u Kaunasu. Međutim, taj sud je utvrdio da je Okružni sud detaljno i nepristrasno ocijenio slučaj te utvrdio da su osuda i kazna bile razumne. Dana 2. marta 2005. godine podnosioci predstavke su se iz zakonskih razloga žalili Vrhovnom sudu koji je odbio žalbu iz razloga što je postupajući sud pravilno utvrdio sve preduslove za krivično djelo izazivanje nereda.

Podnosioci predstavke su naveli kako je njihova osuda za izazivanje nereda prekršila njihovo pravo na slobodu izražavanja i mirno okupljanje propisano članom 10 i članom 11, kao i da zakon na temelju kojeg su osuđeni nije ispunjavao uslove iz člana 7 Konvencije. Sud je jedino ispitao žalbu po osnovu člana 11, cijeneći pritom: je li došlo do miješanja u ostvarivanje prava na slobodu mirnog okupljanja; je li takvo miješanje bilo „propisano zakonom“; te je li težilo legitimnom cilju i bilo „neophodno u demokratskom društvu“. U ovom slučaju podnosioci predstavke nisu bili osuđeni ni

za kakvo uključivanje u nasilje niti za podsticanje na nasilje, već zbog kršenja javnog reda koje je proisteklo iz činjenice da su blokirali cestovni saobraćaj. Sud je prvo razmatrao je li miješanje bilo „propisano zakonom". Osuda aplikanata je imala pravni osnov u litvanskom zakonu, u članu 238 stav 1 Krivičnog zakona, koji predviđa kaznu za krivično djelo izazivanja nereda. Krivični zakon je podnosiocima predstavke bio dostupan, a njegova primjena je bila predvidljiva. Podnosiocima predstavke je moralo biti prilično jasno kako nepoštivanjem zakonitih naredbi policije mogu doći u situaciju da budu pozvani na odgovornost. Sud je ustanovio da je miješanje na koje su se podnosioci predstavke žalili bilo „propisano zakonom" u okviru značenja člana 11 stav 2. Krivična osuda aplikanata je težila legitimnom cilju koji se ogleda u sprječavanju javnog nereda i zaštiti prava i slobode drugih, prije svega prava na mirno kretanje javnim cestama bez ograničenja. U pogledu nužnosti u demokratskom društvu, ozbiljni prekid redovnog života koji su podnosioci predstavke namjerno izazvali značajniji je od redovnog ostvarivanja prava na mirno okupljanje na javnom prostoru, te bi se moglo okarakterisati kao „dostojno osude" i zbog toga je opravdalo nametanje kazne krivične prirode. Imajući na umu polje slobodne procjene kojom država raspolaže, litvanske vlasti smatraju da je zaštita javnog reda prevagnula nad garancijama slobode podnosilaca predstavke na mirno okupljanje, te u takvim okolnostima nije došlo do povrede člana 11 u ovom slučaju.

Komentar

Prethodnih godina je Evropa svjedokom masovnih javnih demonstracija kao odgovor na mjere štednje, Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo, vojnu akciju na Bliskom Istoku, globalno zagrijavanje, te u znak solidarnosti sa izbjeglicama, ili protiv njihovog dolaska, što su samo neki od primjera. Presuda Velikog vijeća u slučaju *Kudrevičius* je od izrazitog značaja zbog toga što pruža daljnje smjernice o granicama člana 11 i pravu na mirno okupljanje u jednoj oblasti prava koju Sud tek treba sveobuhvatno da razvije. Značajno je spomenuti kako je u ovom slučaju Veliko vijeće jednoglasno promijenilo stajalište većinske odluke koju je prethodno bilo donijelo Vijeće Suda, a koje je prvobitno bilo utvrdilo da su krivične osude aplikanata za mirne proteste predstavljale kršenje člana 11. Naglašavajući da član 11 štiti mirne proteste koji „mogu da uznemiruju ili uzrokuju krivično djelo", Veliko vijeće je istaklo da „bilo koje mjere kojima se miješa u slobodu okupljanja ili izražavanja, osim u slučajevima kada postoji podsticanje na nasilje ili odbijanje demokratskih principa – bez obzira koliko se određeni pogledi ili riječi vlastima mogu učiniti šokantnim i neprihvatljivim – nanose štetu demokratiji i često je čak ugrožavaju".

Iz presude je jasno, međutim, da se aktivnosti koje mogu uznemiravati ili uzrokovati krivično djelo (zaštićene članom 11) ne odnose na ozbiljno otežavanje saobraćaja na javnim autocestama. Kao što je Veliko vijeće naglasilo, „fizička aktivnost poduzeta u namjeri da se poremeti saobraćaj i redovan tok života s ciljem da se ozbiljno naruše aktivnosti ostalih ne čini suštinu te slobode zaštićene članom 11 Konvencije". Veliko vijeće je otišlo dalje u pojašnjenju i konstatovalo da su postupci aplikanata koji su doveli do potpune obustave saobraćaja na tri najveća autoputa uslijed nepoštivanja naredbi policije i potreba i prava korisnika tih puteva predstavljali ponašanje „dostojno prijekora" u okviru značenja sudske prakse Suda. Dok je većinska presuda Vijeća površno tumačila bilo koje ograničenje člana 11, držeći da je tolerancija prema mirnim okupljanjima (uključujući ona koja neminovno obuhvataju i obustavu saobraćaja) jednako važna ukoliko se ne želi član 11 lišiti same suštine, stav Velikog vijeća se ogledao u tome da je postupanje podnosilaca predstavke prekoračilo tu toleranciju, što je bilo neizbježno u datim okolnostima. S obzirom da podnosioci predstavke namjerno nisu postupili po pravilu procedure, stav Suda je da takvo ponašanje nije moglo uživati jednaku privilegovanu zaštitu kao politički govor ili debata o pitanjima od javnog interesa. Dalje, Sud je smatrao da države ugovornice uživaju široko polje procjene u tome na koji način će procijeniti nužnost poduzimanja mjera kojima se ograničava takvo ponašanje.

Pregled sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava u odnosu na Bosnu i Hercegovinu u 2015. godini

Pripremila: Elma Veledar -Arifagić

Bosna i Hercegovina je Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (u daljnjem tekstu: Konvencija) ratifikovala dana 12.7.2002. godine. Od toga datuma sve osobe pod jurisdikcijom BiH, putem podnošenja aplikacije Sudu, mogu od Evropskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Sud) zatražiti zaštitu prava i sloboda iz Konvencije.

Od datuma ratifikacije do kraja 2015. godine Sud je u odnosu na Bosnu i Hercegovinu usvojio ukupno 46 presuda i 71 odluku o dopustivosti. Samo tokom 2015. godine Sud je zaprimio 908 aplikacija podnesenih protiv Bosne i Hercegovine.

U vremenskom razdoblju od 1.1.2015. do 31.12.2015. godine u odnosu na Bosnu i Hercegovinu Sud je donio ukupno tri presude, od kojih je u dvije utvrđeno da je tužena država povrijedila pravo iz Konvencije[28]. Uz to, u istom periodu Sud je usvojio i četiri odluke o dopustivosti. Ovaj dokument sadrži informacije o tim presudama i odlukama Suda. U prvom dijelu dokumenta prikazan je detaljan pregled presuda, dok je u drugom iznesen sažetak relevantnih odluka o dopustivosti.

Izvorni tekst svih presuda i odluka Suda može se pronaći na službenoj internet stranici Suda putem pretraživača pod nazivom HUDOC, a prevodi svih presuda i odluka u odnosu na Bosnu i Hercegovinu dostupni su na internet stranici Ureda zastupnika Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava.

Presude

Prva presuda koju je Sud donio u odnosu na BiH u 2015. godini je u slučaju *Đurić i drugi protiv BiH*[29]. Ovaj postupak je pokrenulo šest aplikanata koji su se žalili zbog neizvršavanja pravosnažnih i izvršnih domaćih presuda kojima im je dosuđena tzv. „ratna šteta", pozivajući se na povredu prava na pravično suđenje iz člana 6 i prava na mirno uživanje imovine iz člana 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Njihovi žalbeni razlozi su bili identični onima iz predmeta *Čolić i drugi*[30], a ta presuda Suda je vodeća u odnosu na neizvršavanje pravosnažnih i izvršnih presuda domaćih sudova kojima se dosuđuje naknada „ratne štete".

Naime, nakon presude *Čolić i drugi* u Republici Srpskoj je usvojen Akcioni plan s ciljem provođenja generalnih mjera naloženih tom presudom. Republika Srpska je donijela novi plan izmirenja za isplatu „ratne štete" koji je predviđao izvršenje pravosnažnih presuda kojima se nalaže isplata „ratne štete" u gotovini u roku od 13 godina, počev od 2013. godine. Također, Republika Srpska se obavezala da će isplatiti naknadu na ime nematerijalne štete zbog dužine čekanja na izvršenje. Naknadno je rok za izvršenje presuda produžen na period od 20 godina, počev od 2013. godine.

[28] *Statistics on judgments by State ECtHR,* 2015: http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2015_ENG.pdf

[29] *Đurić i drugi protiv BiH,* presuda od 20.1.2015.;

[30] *Čolić i drugi protiv BiH,* presuda od 10.11.2009.;

U vezi s tim, u predmetnom slučaju Sud je ispitao adekvatnost plana izmirenja Republike Srpske za izvršenje pravosnažnih domaćih presuda kojima je dosuđena „ratna šteta" i istakao da izvršenje pravosnažnih presuda po vremenskim fazama može biti prihvatljivo u izuzetnim okolnostima, ali da je, imajući u vidu znatno kašnjenje do kojeg je već došlo, predloženi period od 20 godina pretjerano dug31. Također je naglašeno da, iako je Sud svjestan značajnog iznosa javnog duga, broja neizvršenih presuda i broja neriješenih predmeta pred domaćim sudovima, državni organi ne mogu isticati nedostatak sredstava kao opravdanje za neizmirenje duga koji je dosuđen sudskom presudom. Postupak odgovorne države da za još 20 godina odgodi izvršenje ovih presuda, po mišljenju Suda, stoga ima za posljedicu nametanje individualnog i prekomjernog opterećenja za povjerioce o kojima je riječ.

Bez obzira što je Sud prihvatio i podržao namjeru države da isplati naknadu aplikantima za nematerijalnu štetu zbog dužine čekanja na izvršenje presuda, Sud je zaključio da je zbog produženog neizvršavanja pravosnažnih i izvršnih presuda donesenih u korist aplikanata došlo do povrede prava na pravično suđenje iz člana 6. i prava na mirno uživanje imovine iz člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

U predmetu *Medžlis Islamske zajednice i drugi protiv BiH*[32] Sud je prvi put u odnosu na Bosnu i Hercegovinu ispitivao žalbe u pogledu povrede prava na slobodu izražavanja iz člana 10. Evropske konvencije. Naime, četiri nevladine organizacije: Medžlis Islamske zajednice Brčko, Bošnjačka zajednica kulture „Preporod", Humanitarno udruženje građana Bošnjaka Distrikta Brčko „Merhamet" i Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca Distrikta Brčko su se žalile da je odlukama domaćih sudova došlo do uplitanja u njihovo pravo na slobodu izražavanja.

Činjenična pozadina ovog slučaja se odnosi na dopis koji su aplikanti uputili najvišim organima Distrikta Brčko u kojem su ukazali na navodne nepravilnosti postupka u pogledu izbora direktora javne radio stanice, pritom se posebno osvrnuvši na nepodobnost gospođe M.S, koja je u to vrijeme bila urednica zabavnog programa, da se kandiduje na to mjesto. Kasnije je taj dopis objavljen u tri dnevna lista, nakon čega je gospođa M.S. ustala tužbom protiv aplikanata radi naknade štete zbog klevete. Aplikanti su tvrdili da je njihova namjera bila da izraze svoj stav o pitanjima od javnog interesa, obrazlažući zašto gospođa M.S. nije podobna za poziciju direktora, kao i da podstaknu javne vlasti da ispitaju takve tvrdnje. Prvostepeni sud je odbio tuženi zahtjev, smatrajući da aplikanti nisu odgovorni za navodnu klevetu, budući da taj dopis nisu objavili u medijima. Na drugoj strani je Apelacioni sud u postupku utvrdio da su aplikanti odgovorni za klevetu iz razloga što njihovo pismo sadrži i određene neistinite činjenice koje nisu potvrđene, a kojima je povrijeđen ugled gospođe M.S. Ustavni sud BiH je podržao ovakvo obrazloženje i utvrdio da je uplitanje u pravo na slobodu izražavanja u slučaju aplikanata bilo „neophodno u demokratskom društvu".

Sud je u svom obrazloženju potvrdio da odluke domaćih sudova i dosuđivanje odštete protiv aplikanata predstavljaju uplitanje od strane javnih vlasti u pravo na slobodu izražavanja, kao i da je to uplitanje propisano domaćim zakonom, te da je imalo legitiman cilj koji se ogleda u zaštiti ugleda gospođe M.S, tako da je u ovom slučaju ispitao da li je sporna mjera bila zaista i neophodna u demokratskom društvu.

Potvrđujući svoj stav da može biti potrebno da se državni službenici zaštite od agresivnih, uvrjedljivih i klevetničkih napada poduzetih kako bi se oni ometali u vršenju svoje dužnosti i kako bi se

[31] Sud je već u presudi *Čolić i drugi* istakao da obim javnog duga ne može opravdati zakonsku obustavu izvršenja za cijelu kategoriju pravosnažnih presuda i utvrdio da je došlo do povrede člana 6. i člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju zbog prekomjernog kašnjenja izvršenja;

[32] *Medžlis Islamske zajednice i drugi protiv BiH,* presuda od 13.10.2015.;

narušilo povjerenje javnosti u njih i njihovu funkciju, Sud je u ovom slučaju prihvatio da kandidat za mjesto direktora javne radio stanice pripada toj kategoriji dužnosnika. U isto vrijeme Sud je cijenio i to da aplikanti imaju pravo da iznesu svoje pritužbe u privatnoj korespondenciji u namjeri da prijave nepravilnosti u ponašanju dužnosnika nadležnom javnom organu, kao i da građani treba da imaju mogućnost da izvijeste nadležne organe o nepravilnostima ili nezakonitostima u radu državnih službenika, pozivajući se na osnove vladavine prava.

Sud je u ovom predmetu ponovo istakao važnost razlikovanja između činjeničnih navoda i vrijednosnih sudova, što su domaći sudovi ispravno i učinili, i pritom naveo da čak i kada određena izjava predstavlja vrijednosni sud, takav vrijednosni sud može biti pretjeran ako nije potkrijepljen određenim činjenicama. Vraćajući se na činjenice predmetnog slučaja Sud je ustanovio da ne postoje elementi na osnovu kojih bi se moglo utvrditi da aplikanti nisu imali stvarnu mogućnost izvođenja dokaza kojima bi potkrijepili svoje navode i na taj način dokazali istinitost svojih navoda, a uz to su, suprotno naredbi Apelacionog suda, propustili da obavijeste nadležne organe o povlačenju datih izjava.

Podržavajući stav domaćih sudova, Sud je u ovoj presudi zaključio da su aplikanti postupili nemarno prilikom prijavljivanja navodno neprimjerenog ponašanja gospođe M.S, te da su, bez razumnog nastojanja da provjere njihovu tačnost, jednostavno prenijeli informacije koje su dobili. Sud je ocijenio da se odlukama domaćih sudova uspostavila pravična ravnoteža između suprotstavljenih interesa tužiteljice gospođe M.S. i aplikanata, kao i da su razlozi za obrazloženje tih odluka „relevantni i dovoljni“ i da su ispunili „nužnu društvenu potrebu“, te stoga nije došlo do povrede prava iz člana 10. Konvencije.

Predmetna presuda Suda još nije konačna. Naime, po donošenju presude aplikanti su u ostavljenom roku podnijeli zahtjev da se predmet iznese pred Veliko vijeće, a taj zahtjev je panel Velikog vijeća dana 14.03.2016. godine i prihvatio.[33]

U pogledu prava na slobodu i sigurnost iz člana 5. Konvencije, Sud je odlučivao u predmetu *Hadžimejlić i drugi protiv BiH*[34]. Aplikanti su tri štićenika ustanove socijalnog zbrinjavanja Drin u kojoj su smješteni jer se zbog svoga psihofizičkog stanja i uslova u kojima žive nisu sposobni brinuti o sebi.

Oni su se žalili da je njihovo zatvaranje u ustanovu socijalne zaštite bilo nezakonito, te su tvrdili da su tamo smješteni i držani protiv svoje volje, zatim da nisu mogli ishodovati otpust, te da njihov smještaj ne podliježe sudskom ispitivanju. Sud je njihove pritužbe ocjenjivao u skladu sa stavom 1. i stavom 4. člana 5. Konvencije.

Sud je ponovo naglasio da član 5. Konvencije, zajedno s članovima 2, 3. i 4, spada u prvi red osnovnih prava koja štite fizičku sigurnost pojedinca, te da je kao takav od vrhunskog značaja u demokratskom društvu.

Istaknuvši da lišenje slobode mora prije svega biti „zakonito“ kako bi bilo u skladu s članom 5. stav 1, navedeno je da u vezi s lišenjem slobode postoji obaveza da se osobe štite od proizvoljnosti, te da lišenje slobode mora biti i neophodno u datim okolnostima. Iako je država tvrdila da je cilj nastavka

[33] Prema članu 43. Evropske konvencije u roku od tri mjeseca od dana donošenja presude Vijeća svaka stranka može, u posebnim slučajevima, da zahtijeva da se predmet iznese pred Veliko vijeće. Panel od pet sudija Velikog vijeća prihvatit će zahtjev ako se predmet tiče nekog ozbiljnog pitanja vezanog za tumačenje Konvencije ili ozbiljnog pitanja od opće važnosti, i u tom slučaju će Veliko vijeće donijeti konačnu presudu.;

[34] *Hadžimejlić i drugi protiv BiH,* presuda od 03.11.2015.;

zadržavanja aplikanata u ustanovi socijalne zaštite bio zaštita njihovog interesa da budu socijalno zbrinuti, Sud je podržao stav Ustavnog suda BiH koji je već ispitao te argumente i utvrdio da domaći organi nisu postupili u skladu sa zahtjevima relevantnog domaćeg zakona koji se odnose na prisilni smještaj u ustanovu. Naime, istakao je da iako su aplikanti bili pod nadzorom psihijatra u ustanovi, cilj toga nadzora nije bio davanje ocjene o tome da li ih je potrebno i dalje držati u toj ustanovi, te da svaki takav smještaj mora narediti nadležni sud. S obzirom da je izostalo sudsko ispitivanje potrebe daljnjeg zadržavanja, Sud je zaključio da smještaj aplikanata u ustanovu socijalne zaštite „Drin" nije naložen u skladu sa „zakonom propisanim postupkom" u svjetlu garancija iz člana 5. stav 1. Konvencije, te da je došlo do povrede te odredbe.

U ovom predmetu Sud je smatrao prikladnim primijeniti član 46. Konvencije[35]. Iako je Sud napomenuo da je prvenstveno na državi da odabere sredstva koja će koristiti u svom domaćem pravnom poretku kako bi izvršila svoju obavezu iz tog člana Konvencije, Sud je smatrao neophodnim ukazati na individualne mjere za izvršenje ove presude i posebno napomenuo da je utvrdio povredu člana 5. Konvencije zbog nepoštivanja zahtjeva da svako lišenje slobode mora biti „u skladu sa zakonom propisanim postupkom". U svom zaključku, konstatirajući nedostatke u ocjeni razloga koji opravdavaju smještaj u ustanovu socijalne zaštite, Sud je naložio da tužena država mora bez daljnjeg odlaganja osigurati otpust dva aplikanta iz ustanove socijalne zaštite „Drin" , dok u odnosu na trećeg aplikanta država mora osigurati da nadležni građanski sud ispita potrebu nastavka njegovog smještaja, također bez daljnjeg odlaganja.

Odluke o dopustivosti

U predmetu *Stjepanović i drugi protiv BiH*[36] aplikanti su se žalili da nije bilo efikasne istrage o nestanku i smrti njihovog sina, te da su vlasti pokazale potpunu ravnodušnost za njihovu duševnu bol, pozivajući se na član 3, član 6 i član 8 Konvencije. Sud je našao, detaljno obrazlažući posebne okolnosti koje su vladale u Bosni i Hercegovini do 2005. godine, kao i veliki broj predmeta ratnih zločina pred domaćim sudovima, da nije utvrđeno da je u provođenju istrage povrijeđen minimum standarda koji zahtijeva član 2. i pritom se pozvao na sudsku praksu u predmetima u kojima su ispitana predmetna sporna pitanja[37]. U pogledu pritužbi u smislu člana 3. Konvencije da organi vlasti nisu uložili dovoljno napora da pronađu, ekshumiraju i identificiraju posmrtne ostatke svih nestalih osoba, te da privedu pravdi sve osobe odgovorne za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena za vrijeme rata 1992-1995., Sud je u datim okolnostima slučaja utvrdio da se reakcije vlasti ne mogu smatrati nehumanim ili ponižavajućim postupanjem, te je stoga odbacio aplikaciju kao očigledno neosnovanu.

U slučaju *Aleksić protiv BiH*[38] aplikant se žalio zbog nemogućnosti da dobije povrat svoga prijeratnog stana u Sarajevu. On se pozvao na član 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. Ovaj predmet je gotovo identičan predmetu *Đokić protiv BiH*[39], i aplikantu nije bio dodijeljen vojni stan u Srbiji, ali

[35] Prema članu 46. Konvencije ugovorne strane su se obavezale da će se povinovati konačnoj presudi Suda u svakom predmetu u kojem su stranka u postupku, s tim da Komitet ministara vrši nadzor nad izvršenjem. Iz ovoga, između ostalog, slijedi da presuda u kojoj Sud utvrdi povredu Konvencije ili njenih Protokola nameće pravnu obavezu odgovornoj državi ne samo da osobama o kojima je riječ isplati iznose dosuđene na ime pravične naknade, nego i da odabere, uz nadzor Komiteta ministara, generalne i/ili po potrebi individualne mjere koje je potrebno usvojiti u njihovom domaćem pravnom poretku kako bi se okončala povreda koju je Sud utvrdio, te koliko je moguće, otklonile njezine posljedice;

[36] *Stjepanović i drugi protiv BiH,* odluka od 30.1.2015.;

[37] *Palić protiv BiH,* presuda od 15.2.2011; *Mujkanović i drugi protiv BiH,* odluka od 3.6.2014; *Fazlić i drugi protiv BiH,* odluka od 3.6.2014; *Šeremet protiv BiH,* odluka od 8.7.2014; *Muratspahić protiv BiH,* odluka od 2.9.2014; *Demirović i drugi protiv BiH,* odluka od 02.09.2014;

[38] *Aleksić i drugi protiv BiH,* odluka od 3.2.2015.;

[39] *Đokić protiv BiH,* presuda od 27.5.2010.;

je nadležni organ Ministarstva odbrane Srbije utvrdio njegovo pravo na dodjelu stana. Sud je zauzeo drugačiji pristup u predmetu istom kao slučaj *Đokić* i, na temelju činjenica utvrđenih u presudi *Mago i drugi*[40], Sud je istakao da je trenutno pravo aplikanta na vojni stan u Srbiji ustanovljeno od strane nadležnih vojnih organa u Srbiji pa činjenica da aplikantu još nije bio dodijeljen stan u Srbiji nije od značaja. Stoga je Sud našao da je zahtjev aplikanta očigledno neosnovan i odbacio aplikaciju kao nedopustivu.

Odluka *Raljević protiv BiH*[41] se temelji na žalbi aplikantice da je Bosna i Hercegovina povrijedila njezino pravo iz člana 8. Konvencije, time što su domaće vlasti, a posebno Ustavni sud BiH, svojom odlukom povrijedile njezino pravo na poštovanje doma. Sud je u ovom predmetu prihvatio prigovor tužene države da aplikantica nije iscrpila sve raspoložive pravne lijekove, jer je propustila da zatraži sudsku zaštitu od Ustavnog suda BiH. Sud je ponovio pravilo da su aplikanti dužni da prvo iskoriste pravna sredstva koja im pruža domaći pravni sistem, te na taj način države oslobađa obaveze da odgovaraju pred Evropskim sudom za svoje postupke prije nego što dobiju priliku da otklone povredu putem svog vlastitog pravnog sistema. S obzirom da pravni sistem Bosne i Hercegovine pruža ustavnu zaštitu, Sud smatra da je oštećena osoba obavezna testirati obim takve zaštite. S obzirom da aplikantica nije iskoristila taj pravni lijek, niti je pokazala da je on iz bilo kojeg razloga neadekvatan ili nedjelotvoran u konkretnim okolnostima njenog slučaja, Sud je donio odluku kojom je aplikaciju odbacio kao nedopustivu.

U predmetu *Stojnić protiv BiH*[42] Sud je donio odluku kojom je odbacio aplikaciju zbog zloupotrebe prava na podnošenje aplikacije. Naime, aplikant se kao bivši oficir JNA, pozvao na povredu člana 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju, zbog nemogućnosti da vrati u posjed svoj prijeratni stan u Sarajevu, pozivajući se i na povrede prava na dom iz člana 8 kao i na ishod postupka za vraćanje u posjed u smislu člana 6 Konvencije. Vlada je navela kako je aplikant propustio obavijestiti Sud o naknadi koju je primio za svoj prijeratni stan, što aplikant nije osporio, niti pružio bilo kakvo objašnjenje za takav propust. Sud je istakao da se koncept „zloupotrebe“ u smislu člana 35 stav 3 Konvencije mora shvatiti kao bilo kakvo ponašanje aplikanta koje je očigledno suprotno svrsi prava na podnošenje aplikacije i koje ometa pravilno funkcionisanje Suda ili provođenje postupka pred Sudom. S obzirom na to da nepotpune i obmanjujuće informacije, posebno ukoliko se informacija odnosi na samu suštinu predmeta, mogu predstavljati zloupotrebu prava na podnošenje aplikacije, a nije dato objašnjenje za propust da se ta informacija pruži, Sud je utvrdio da je ponašanje aplikanta bilo upravo suprotno svrsi tog prava, te je ovu pritužbu odbacio kao zloupotrebu prava na podnošenje aplikacije.

[40] *Mago i drugi protiv BiH,* presuda od 3.5.2012.;

[41] *Raljević protiv BiH,* odluka od 19.2.2015.;

[42] *Stojnić protiv BiH,* odluka od 6.11.2015.;

Novine u jurisprudenciji Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

Pripremile: Sevima Sali-Terzić i Ermina Dumanjić, Ustavni sud BiH

Uvod

Iz druge polovine 2015. godine Ustavni sud je izabrao tri odluke koje smatra posebno značajnim za daljnji razvoj sudske prakse u Bosni i Hercegovini. U prvoj izdvojenoj odluci se, najprije, ponovo ukazuje na izmijenjenu praksu Ustavnog suda, prema kojoj su apelacije protiv odluka kojima je meritorno odlučeno o zahtjevu za vanredno preispitivanje odluke donesene u upravnom sporu *ratione materiae* dopustive. Osim toga, ova odluka se tiče pitanja zaštite tržišta, a odnosi se na tvrdnje o kršenju prava na pravično suđenje i imovinu zbog odluka suda i Konkurencijskog vijeća o apelantovoj zloupotrebi monopolskog položaja na tržištu i nametanja novčane kazne. U ovoj odluci se ne postavlja posebno složeno pitanje prava na pravično suđenje i prava na imovinu, jer se apelacioni navodi odnose na navodno pogrešnu primjenu materijalnog prava. Ipak, s obzirom na pitanja primjene Zakona o konkurenciji i zakonitosti nametanja propisanih novčanih kazni koja se pojavljuju u određenom broju apelacija, Ustavni sud smatra da je svrsishodno ukazati na stav Ustavnog suda o tome.

Druga odluka se tiče važnog pitanja koje se nerijetko postavlja pred Ustavni sud, a odnosi se na zaštitu ugleda kao dijela prava na privatnost iz člana 8 EKLJP-a, odnosno na uspostavljanje pravične ravnoteže između ovog i prava na slobodu izražavanja. Iako se apelant pozvao na kršenja prava na pravično suđenje i prava na imovinu, Ustavni sud je, s obzirom na suštinu apelacionih navoda, odlučio predmet razmotriti s aspekta prava na privatnost iz člana 8 EKLJP-a. U ovoj odluci je naročito važno ukazivanje Ustavnog suda na nedostatke u obrazloženjima odluka redovnih sudova zbog kojih ni Ustavni sud u apelacionom postupku ne može ispitati je li uspostavljena ravnoteža između dva prava, kao i na to da je uspostavljanje takve ravnoteže najprije zadatak redovnih sudova.

I, konačno, treća odluka se tiče pitanja oduzimanja imovine i zakonitosti postupanja nadležnog organa javne vlasti u vezi s tim. Ova odluka je važna stoga što se njom jasno ukazuje da je javna vlast, koja je apelantu izdala i u dva navrata obnovila dozvolu za vozilo, u zakonom propisanom postupku i na osnovu dostavljene dokumentacije, odgovorna za štetu koju apelant pretrpi kada mu to vozilo kasnije bude oduzeto zato što je naknadno utvrđeno da je 14 godina ranije prijavljena krađa tog vozila.

Predmeti koji su izdvojeni su: AP 1865/12 (član 6 EKLJP-a), AP 2043/12 (član 8 EKLJP-a) i AP 1835/12 (član 1 Protokola br. 1).

(Sve odluke USBiH dostupne su na: http://www.ccbh.ba/bos/odluke/)

Član 6 Evropske konvencije za ljudska prava
AP 1865/12 – konkurencija, tržište, nema kršenja

Činjenice i apelacioni navodi

Presudom Suda BiH odbijena je apelantova tužba u upravnom sporu protiv rješenja Konkurencijskog vijeća kojim je utvrđeno da je apelant zloupotrijebio vladajući položaj na tržištu veleprodaje proizvoda marke VW ovlaštenim trgovcima u BiH ograničavanjem tržišta i primjenom različitih uvjeta

prema privrednom subjektu, podnosiocu zahtjeva, za istu ili sličnu vrstu poslova u odnosu na ostale ovlaštene trgovce koji prodaju i servisiraju *Volkswagen* proizvode u BiH (u daljnjem tekstu: VW proizvodi). Apelantu je naloženo da u ostavljenom roku zaključi ugovor o prodaji i servisiranju VW proizvoda sa podnosiocem zahtjeva na vremenski period od najmanje pet godina, pod jednakim uvjetima utvrđenim u zaključenim ugovorima o prodaji i servisiranju VW proizvoda s ostalim ovlaštenim trgovcima u BiH, te da o navedenom dostavi dokaze Konkurencijskom vijeću. Apelantu je izrečena i novčana kazna zbog zloupotrebe vladajućeg položaja. Apelantov zahtjev za preispitivanje ove sudske odluke je odbijen, pa je apelant protiv te odluke podnio apelaciju.

Apelant je kasnije podnio i drugu apelaciju u kojoj je osporio presudu Suda BiH kojom je odbijen apelantov zahtjev za preispitivanje sudske odluke podnesen protiv presude Suda BiH, kojom je pravilnim ocijenjen zaključak Vijeća da mu se, zbog neizvršenja obaveze iz prethodnog rješenja (zaključivanje ugovora), izrekne novčana kazna.

Apelant smatra da su mu povrijeđena prava iz člana 6 Evropske konvencije zbog pogrešne primjene materijalnog prava, te pravo na imovinu iz člana 1 Protokola br. 1 uz Evropsku konvenciju zbog visine novčane kazne.

Odluka

U odnosu na dopustivost apelacije, Ustavni sud je podsjetio na svoj stav (i izmijenjenu praksu u skladu s praksom Evropskog suda) da se i odluke o zahtjevima za vanredno preispitivanje o kojima je na bilo koji način riješeno meritorno smatraju *ratione materiae* dopustivim ako je ishod postupka odlučujući za građanska prava i obaveze apelanata.

U postupku pred nadležnim organom i sudom je utvrđeno da je apelant, na temelju zaključenih ugovora o importeru s VW, jedini ovlašteni (ekskluzivni) uvoznik proizvoda marke VW u BiH, da nema konkurenata na tržištu veleprodaje vozila marke VW (ta se vozila mogu nabaviti samo od njega), odnosno da niko drugi ne može uvoziti i prodavati ova vozila u BiH iz bilo koje zemlje Evrope (zato što VW dozvoljava uvoz za daljnju prodaju samo posredstvom apelanta). S obzirom na utvrđenje da apelant ima vladajući položaj na relevantnom tržištu, apelantovo neosnovano otkazivanje Pisma namjere i nezaključivanje ugovora o prodaji i servisiranju s podnosiocem zahtjeva stvorilo je pravnu prepreku za podnosioca zahtjeva da stupi na relevantno tržište. Ovo je, nadalje, rezultiralo ograničenjem tržišta i tehničkog razvoja na štetu potrošača, a cilj konkurencije je da omogući ostvarivanje najveće moguće koristi za potrošače, što neće biti slučaj kada se, kao u konkretnom slučaju, korištenjem vladajućeg položaja ograničava broj učesnika na relevantnom tržištu. Ustavni sud nije mogao zaključiti da je proizvoljno primijenjen član 9 Zakona o konkurenciji (ZOK) kada je utvrđeno da apelant ima vladajući položaj na relevantnom tržištu, jer je o tome dato relevantno i jasno obrazloženje u osporenim odlukama, zbog čega je zaključeno da nema kršenja prava na pravično suđenje iz člana 6.1 Evropske konvencije.

Ustavni sud je također zaključio da ne postoji ni povreda prava na imovinu kada je za utvrđeno nedozvoljeno postupanje izrečena novčana kazna propisana zakonom, koja je u službi ostvarivanja legitimnog cilja, te čija visina ne rezultira pretjeranim teretom za apelanta niti narušava „pravičan odnos“ između zahtjeva javnog interesa koji se želi postići i zaštite osnovnih prava pojedinaca.

Praksa Evropskog suda na koju se u ovoj odluci pozvao Ustavni sud: *Pronina protiv Rusije* (30.6.2005.), *Thomas protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (10.5.2005.), *Allan Jacobsson protiv Švedske* (br. 1) (25.10.1989.), *Philips protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (apl. br. 41087/98), *James i dr. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (21.2.1986.), te *Steininger protiv Austrije* (17.4.2012.)

Član 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima
AP 2043/12 – pravo na ugled, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Osporenim odlukama u konkretnom slučaju odbijen je apelantov tužbeni zahtjev kojim je tražio da se utvrdi da su tuženi odgovorni za klevetu, tj. da su iznošenjem određenih neistinitih informacija o apelantu prouzrokovali štetu njegovom ugledu, te da se slijedom toga obavežu da mu na ime pretrpljene duševne boli zbog povrede ugleda nadoknade nematerijalnu štetu. Suština apelantovog zahtjeva odnosi se na zaštitu „prava na ugled".

Odluka

Ustavni sud je u konkretnom slučaju ispitao jesu li redovni sudovi dali dovoljne i relevantne razloge za uskraćivanje zaštite apelantovom ugledu, odnosno je li osporenim odlukama redovnih sudova postignuta pravična ravnoteža između dva suprotstavljena prava: apelantovog prava na ugled i prava tuženih na slobodu izražavanja.

Podsjećajući na potrebu da domaći pravni sistem mora jasno napraviti razliku između činjenica i mišljenja, kao i da se ne zahtijeva dokazivanje istinitosti mišljenja, Ustavni sud je ukazao da se u konkretnom slučaju nesumnjivo radi o iznošenju informacija (činjenica) o apelantovom imovnom stanju, a nikako o iznošenju mišljenja o tome. Ustavni sud je ukazao da su u predmetnom tekstu navedene tačno određene činjenice koje podliježu dokazivanju, tj. čija se istinitost ili neistinitost nesporno može dokazivati. U konkretnom slučaju, sudovi se nisu u obrazloženjima svojih odluka bavili pitanjem istinitosti objavljenih informacija, pa čak ni načinom pribavljanja informacija o apelantovom imovnom stanju, niti pitanjem poštovanja profesionalnih standarda od strane novinara, na osnovu čega bi se, između ostalog, moglo zaključiti jesu li tuženi objavili istinite informacije ili jesu li prilikom objavljivanja spornog članka postupali razumno i u skladu s profesionalnim standardima, dakle, jesu li postupali u „dobroj namjeri", što bi mogla biti njihova odbrana od klevete i u slučaju objavljivanja neistinitih informacija. Iskazi drugotuženog i zakonskog zastupnika prvotuženog, koji su saslušani na navedene okolnosti, nisu interpretirani u obrazloženju prvostepene presude, tako da uopće nije vidljivo na koji su način tuženi pribavili informacije koje su objavili o apelantu, jesu li ih i kako provjeravali, i slično, niti se vidi kako su sudovi te iskaze cijenili prilikom odlučivanja.

S obzirom na ovakve nedostatke u obrazloženju osporenih odluka Ustavni sud je zaključio da ne može ispitati jesu li tuženi, prilikom objavljivanja informacija o apelantovom imovnom stanju, objavili istinite informacije i jesu li postupali u „dobroj namjeri", uz napomenu da je to prvenstveno zadatak redovnih sudova. Ustavni sud je, stoga, zaključio da redovni sudovi nisu obavili odgovarajuću analizu na način kako to zahtijevaju standardi Evropskog suda uspostavljeni praksom tog Suda u pogledu postizanja pravične ravnoteže između prava iz člana 8 Evropske konvencije i prava iz člana 10 Evropske konvencije, zbog čega je prekršeno apelantovo pravo iz člana 8 Evropske konvencije.

Praksa Evropskog suda na koju se u ovoj odluci pozvao Ustavni sud: *Chauvy i dr. protiv Francuske* (apl. br. 64915/01), *Pfeifer protiv Austrije* (apl. br. 12556/03), *Petrina protiv Rumunije* (14.10.2008.), *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (7.12.1976.), *Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* (apl. br. 21980/93), *Pedersen i Baadsgaard protiv Danske* (apl. br. 49017/99), *Von Hannover protiv Njemačke* (7.2.2012.), *Ion Carstea protiv Rumunije* (28.10.2014.), *Lingens protiv Austrije* (8.7.1986.), *Feldek protiv Slovačke* (12.7.2001.) i *Tolstoy Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (13.7.1995.).

Član 1 Protokola br. 1 uz Evropsku konvenciju za ljudska prava
AP 1835/12 – oduzimanje imovine, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Presudom Kantonalnog suda u Zenici odbijen je apelantov tužbeni zahtjev kojim je tražio da sud obaveže tuženog – Ministarstvo unutrašnjih poslova Zenica – da mu preda u posjed oduzeti automobil ili isplati određeni iznos na ime naknade štete. Kantonalni sud je istakao da se u konkretnom slučaju radi o ukradenom vozilu čiju je krađu prijavio vlasnik, te da organi tuženog nisu postupali protivpravno kada su od apelanta oduzeli vozilo. Kantonalni sud je smatrao da se tuženom ne može pripisati odgovornost za rad njegovog organa u smislu člana 172 ZOO-a, s obzirom na to da je organ tuženog postupao u okviru svoje funkcije i da u tom postupanju nema protivpravnosti.

Apelant se žalio na kršenje prava na imovinu iz člana 1 Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Naveo je da je vozilo kupio kao *bona fide* kupac, da je bio savjestan sticalac, da je prilikom kupovine registrovao vozilo kod tuženog uz prezentiranu dokumentaciju za vozilo, da je u još dva navrata kasnije registrirao vozilo bez posljedica, te da mu je vozilo oduzeto 14 godina nakon što je prijavljena krađa.

Odluka

Ustavni sud je zapazio da je apelant posjedovao saobraćajnu dozvolu koju je izdao nadležni organ, te da u toku postupka niko nije doveo u pitanje činjenicu da je apelant saobraćajnu dozvolu dobio na način propisan zakonom, u redovnoj proceduri kod nadležnog organa tuženog, i to nakon što je dostavio urednu dokumentaciju da je kupio vozilo. U skladu s važećim Zakonom o osnovama sigurnosti saobraćaja na putevima u BiH, saobraćajna dozvola je javna isprava koja sadrži i „dokaz o vlasništvu“. U konkretnom slučaju, Ustavni sud je zaključio da se postavlja pitanje odgovornosti države kako za sam čin izdavanja saobraćajne dozvole i registracije vozila, kao i za vremenski rok u kojem država u takvim situacijama može i treba da djeluje, odnosno kakva su prava bilo kojeg lica u odnosu na državu koja je preko nadležnog organa, odnosno izdavanjem javne isprave, garantirala za tačnost podataka koji su unijeti u javnu ispravu, a koji bi se morali u pravnom prometu uzeti kao tačni.

Ustavni sud je naročito ukazao da se Kantonalni sud u osporenoj odluci tim segmentom uopće nije bavio, već je utvrđeno da je tuženi zakonito oduzeo ukradeno vozilo od apelanta kako bi ga vratio pravom vlasniku i apelant je upućen da naknadu štete ostvaruje od prodavca vozila. Stoga, stav Kantonalnog suda da apelantov zahtjev za naknadu štete od tuženog nije opravdan, uz pozivanje na član 172 ZOO-a, prema mišljenju Ustavnog suda proizvoljan je i to kako u pogledu odlučivanja o apelantovom postavljenom tužbenom zahtjevu, tako i u pogledu tumačenja, odnosno primjene odredbe člana 172 ZOO-a koju ne dopuštaju standardi zaštite ljudskih prava i sloboda koje su uspostavili organi Evropske konvencije, a koje slijedi i Ustavni sud. Zbog takvog proizvoljnog tumačenja i primjena te odredbe Ustavni sud je zaključio da miješanje u apelantovu imovinu nije bilo u skladu sa zakonom, pa time i ne služi zakonitom cilju u javnom interesu, odnosno nema legitiman cilj, čime je prekršeno apelantovo pravo na imovinu.

Praksa Evropskog suda na koju se u ovoj odluci pozvao Ustavni sud: *Holy Monasteries protiv Grčke* (9.12.1994.).

Novine u jurisprudenciji Suda Bosne i Hercegovine

Pripremila: Emira Hodžić, Sud Bosne i Hercegovne

Uvod

Iz prakse Suda Bosne i Hercegovine izdvojene su dvije odluke iz krivične oblasti i dvije odluke iz upravne oblasti. Značajno je napomenuti da je Sud Bosne i Hercegovine u drugoj polovini 2015. godine obilježio 10 godina Odjela I za ratne zločine. Sud je u predmetima Odjela I izrekao 154 prvostepene presude, i to za 240 osoba. Drugostepenih presuda izrečeno je 137 za 215 osoba, a trećestepenih 8.

Od presuda Odjela I koje su donesene u drugoj polovini 2015. godine izdvojena je presuda broj S1 1 K 017213 14 Kri, kojom je Sud prvi put u okviru krivičnog postupka dosudio obeštećenje žrtvi seksualnog nasilja počinjenog u oružanom sukobu. U predmetu broj S1 1 K 003541 15 Kžk Sud je razmatrao da li postoji povreda člana 13 EKLJP-a, odnosno povreda prava na djelotvoran pravni lijek.

Dvije presude iz upravnog spora značajne su iz razloga što je Sud ispitujući odluke Konkurencijskog vijeća BiH razmatrao i pravilnost stavova koji su zauzeti pozivanjem na regulativu EU. Predmeti koji su izdvojeni iz upravne oblasti su: S1 3 U 01377 13 U i S1 3 U014981 14 U.

Presude Odjela I Suda BiH mogu se pronaći na internet stranici Suda Bosne i Hercegovine (www.sudbih.gov.ba), dok se odluke Vijeća za upravne sporove mogu pronaći na internet stranici Konkurencijskog vijeća BiH.

Predmet broj S1 1 K 017213 14 Kri – obeštećenje žrtve ratnog zločina

Od uspostavljanja Odjela I za ratne zločine sudeća vijeća su se suočavala s pitanjem odlučivanja o imovinskopravnom zahtjevu koji su postavljali oštećeni. Zbog činjenice da bi ispitivanje svih okolnosti potrebnih za odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu, kao i brojnost oštećenih u predmetima dodatno odugovlačili krivične postupke, ili podaci krivičnog postupka nisu pružali pouzdan osnov ni za potpuno ni za djelimično presuđenje, vijeća su upućivala oštećene da, u skladu s članom 198 stav 2 ZKP-a BiH, svoja prava ostvaruju u okviru parničnog postupka.

U pomenutom predmetu Sud je optuženog oglasio krivim da je radnjama koje su opisane u izreci prvostepene presude počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142 stav 1 KZ-a SFRJ, te mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od osam godina.

Pored navedenog, Sud je usvojio imovinskopravni zahtjev oštećene, pa je optuženi obavezan da oštećenoj na ime naknade nematerijalne štete isplati ukupan iznos od 30.000,00 KM, i to na ime duševnog bola zbog povrede slobode i prava ličnosti iznos od 16.000,00 KM i duševnog bola zbog umanjenja životne aktivnosti iznos od 14.000,00 KM.

U obrazloženju prvostepene presude istaknuto je da se obeštećenjem žrtve uspostavlja princip društvene pravde. Ovo je veoma značajan korak u praksi Suda Bosne i Hercegovine kada je u pitanju procesuiranje predmeta ratnih zločina, jer je princip obeštećenja žrtve jednako važan kao i princip kažnjavanja kao vid društvene reakcije na kriminalnu aktivnost.

Potrebno je istaknuti da je reparacija žrtve, pored krivične presude, jedan od mehanizama tranzicijske pravde koji predstavlja novu metodu u teoriji i praksi zaštite ljudskih prava. Unutar koncepta tranzicijske pravde procesuiranje i pravosnažna osuda počinilaca odgovornih za kršenja ljudskih prava i ratne zločine je jedan od najvažnijih vidova suočavanja jednog društva s prošlošću. Međutim, problematika tranzicijske pravde ne prestaje s krivičnom osudom. Naime, države imaju obavezu da osiguraju programe reparacija žrtvama zbog kršenja njihovih prava. Jedan od osnovnih oblika reparacije jeste upravo obeštećenje koje se provodi putem administrativnih i sudskih odluka. Obeštećenje je jedan od vidova zadovoljenja žrtve zbog kršenja ljudskih prava nastalih prilikom počinjenja ratnih zločina.

Nakon ovog predmeta, Sud je i u predmetu S1 K 012024 14 Kri također odlučio o imovinskopravnom zahtjevu oštećene. Presuda nije pravosnažna.

Predmet broj S1 1 K 003541 15 Kžk – član 13 EKLJP-a

Činjenice i žalbeni navodi:

Prvostepenom presudom Suda BiH optuženi je oglašen krivim da je počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 142 KZ-a BiH za pojedine radnje navedene u optužnici, dok je za ostale radnje oslobođen optužbe. Uvažavajući žalbu Tužilaštva BiH, Apelaciono vijeće je djelimično ukinulo prvostepenu presudu u odnosu na pojedine tačke oslobađajućeg dijela prvostepene presude. Nakon što je provelo postupak, Vijeće apelacionog odjeljenja je izreklo presudu kojom je optuženog oglasilo krivim za jednu radnju za koju je prvostepenom presudom oslobođen optužbe, te mu je uz primjenu odredaba o sticaju izreklo jedinstvenu kaznu zatvora. U pouci o pravnom lijeku je navedeno da protiv presude nije dozvoljena žalba.

Pozivanjem na odredbe člana 317a stav 1 tačka b) Zakona o krivičnom postupku BiH i člana 13 EKLJP-a branilac optuženog je podnio žalbu na drugostepenu presudu.

Branilac je istakao da je uskraćivanjem prava na žalbu prekršen član 13 EKLJP-a koji propisuje pravo na djelotvoran pravni lijek.

U odnosu na član 317a ZKP-a BiH branilac je istakao da se radi o imperativnoj normi, te da se u slučaju sumnje oko značenja ili sadržaja norme ista ima tumačiti *in dubio pro reo*.

Odluka

Apelaciono vijeće je odbacilo žalbu branioca kao nedopuštenu.

Član 317a stav 1 ZKP-a propisuje da je protiv presude Vijeća apelacionog odjeljenja dozvoljena žalba u slučaju da je Vijeće apelacionog odjeljenja preinačilo prvostepenu presudu kojom je optuženi oslobođen od optužbe i izreklo presudu kojom se oglašava krivim ili ako je povodom žalbe na oslobađajuću presudu na pretresu donijelo presudu kojom se optuženi oglašava krivim.

Apelaciono vijeće je zaključilo da se u konkretnom slučaju nije mogla primijeniti pomenuta odredba jer je u prvostepenom postupku optuženi oglašen krivim za krivično djelo Zločini protiv čovječnosti, osim za dvije radnje istog djela o kojima je Apelaciono vijeće odlučivalo nakon djelimičnog ukidanja prvostepene presude. Dakle, Apelaciono vijeće je posmatralo presudu u cjelini, smatrajući da je to i smisao člana 317a stav 1 tačka b) ZKP-a BiH, pa se stoga prvostepena presuda nije mogla posmatrati kao oslobađajuća u situaciji kada je optuženi istom presudom oglašen krivim, a oslobođen samo za

pojedine radnje istog djela.

Slijedom navedenog nije utvrđena ni povreda prava na djelotvoran pravni lijek iz člana 13 EKLJP-a. Prilikom donošenja odluke Vijeće se pozvalo na praksu Ustavnog suda BiH u predmetu AP 2281/05.

Predmet S1 3 U 01377 13 U – upravna stvar preispitivanje odluke Konkurencijskog vijeća BiH

Činjenice i tužbeni navodi

Rješenjem Konkurencijskog vijeća BiH ocijenjena je dopuštenom koncentracija na tržištu upravljanja ambalažnim otpadom u BiH, nastala osnivanjem privrednog subjekta EKOPAK - Društvo za postupanje s ambalažnim otpadom d.o.o. Sarajevo. Tačkom 2 rješenja utvrđeno je da privredni subjekti nisu podnijeli prijavu koncentracije u zakonom predviđenom roku, da su proveli koncentraciju bez rješenja Konkurencijskog vijeća, pa je privrednim subjektima Coca Cola HBC BiH d.o.o. Sarajevo, BIMAL dioničko društvo za proizvodnju ulja, BD i akcionarskom društvu Banjalučka Pivara izrečena novčana kazna u tačno utvrđenim iznosima. Postupajući po zahtjevu za preispitivanje odluke, Konkurencijsko vijeće je novim rješenjem u odnosu na privredni subjekt BIMAL umanjilo iznos novčane kazne.

Protiv oba rješenja tužitelji su pokrenuli upravni spor navodeći da se u konkretnom slučaju ne radi o koncentraciji na tržištu, da su navedeni privredni subjekti osnovali društvo EKOPAK isključivo radi efikasnijeg ispunjavanja svojih obaveza prikupljanja i uništavanja otpada, a što je obaveza iz Zakona o upravljanju otpadom i Pravilnikom o upravljanju otpadom, te da se radi o neprofitnom društvu. Tužitelji su naveli da navedeno društvo ni na koji način ne mijenja tržišnu poziciju tužitelja kao osnivača niti stvara vlastitu tržišnu poziciju.

Tužitelji smatraju da se Konkurencijsko vijeće pogrešno poziva na praksu EU i praksu Evropske komisije.

U pogledu izricanja novčane kazne tužitelji su istakli da se, prema praksi EU u slučajevima kada koncentracija ne remeti tržište i kada se njome postiže opštedruštvena korist, kazne uopšte ne izriču.

Odluka

Sud je donio presudu kojom se tužbe odbijaju. Sud je prije svega cijenio činjenicu da su tužitelji podnijeli zajedničku prijavu koncentracije kojom su zajedničkim ulaganjem na dugoročnoj osnovi osnovali privredni subjekt EKOPAK društvo za postupanje s ambalažnim otpadom d.o.o. Sarajevo, a o toj prijavi je odlučivalo Konkurencijsko vijeće BiH. Sud je ocijenio pravilnim zaključke tuženog, odnosno Konkurencijskog vijeća, u pogledu postojanja koncentracije i njene dopuštenosti, imajući prije svega u vidu odredbe Zakona o konkurenciji koje regulišu ovo pitanje, Odluku o utvrđivanju relevantnog tržišta i Odluku o načinu podnošenja prijave i kriterija za ocjenu koncentracije privrednih subjekata. Vijeće je pravilnim ocijenilo i zaključak Konkurencijskog vijeća o nepodnošenju prijave u zakonom predviđenom roku.

Konkurencijsko vijeće se prilikom donošenja odluke, po mišljenju Suda, pravilno pozvalo na odluke Evropske komisije kao i na kriterije i standarde iz Obavještenja Evropske komisije o pojmu zajedničkog pothvata sa značenjem koncentracije prema uredbi Vijeća (EZ) broj 4064/89 o dozvoli koncentracije privrednih subjekata, Obavještenja o tumačenju uredbe Vijeća (EZ) broj 139/2004 o kontroli koncentracija, Obavještenja Evropske komisije o izračunu ukupnog prihoda u skladu s Uredbom Vijeća (EEZ) broj 4046/89 o kontroli koncentracije privrednih subjekata, kao i na presudu Suda EU

u predmetu T 282/02, paragraf 62 (2006) ECRII-319.

U odnosu na izrečene kazne Sud je utvrdio da su iste realne i pravilno izrečene. Sud je istakao da su tužbeni navodi u pogledu prakse EU koja se odnosi na izricanje kazne neprimjenjivi na konkretan slučaj jer se isti odnose isključivo na zabranjene sporazume i zloupotrebu dominantne pozicije i koje shodno tome nisu primjenjive na druge povrede zakona o konkurenciji.

Predmet S1 3 U 014981 14 U – upravna stvar preispitivanje odluke Konkurencijskog vijeća BiH

Činjenični opis i tužbeni navodi

Rješenjem Konkurencijskog vijeća utvrđeno je da je privredni subjekt IKO Balkan S.R.L. G-RAL David Praporgescu, br. 1-5, Bukurešt, Republika Rumunija, zloupotrijebio dominantan položaj na tržištu distribucije sportskih kanala s fudbalskim sadržajima visokog kvaliteta, koji uključuju i prenos *LIVE* paketa engleske Premijer Lige u Bosni i Hercegovini, tako što je ugovorima o distribuciji TV kanala Sport Klub, zaključenih s kablovskim operaterima u Bosni i Hercegovini, nametnuo uslove o minimalnom broju pretplatnika. To je, prema mišljenju Konkurencijskog vijeća, predstavljalo direktno ili indirektno nametanje drugih trgovačkih uslova kojima se ograničava konkurencija. Istim je rješenjem Konkurencijsko vijeće utvrdilo da je pomenuti privredni subjekt primijenio različite uslove u ugovorima za distribuciju sportskog kanala Sport Klub s CATV/IPTV/DTH operaterima u Bosni i Hercegovini, čime su kablovski operateri u BiH dovedeni u nepovoljan i neravnopravan konkurentski položaj. Konkurencijsko vijeće je izreklo mjere kojim bi se otklonile štetne posljedice zloupotrebe dominantnog položaja.

U ovom slučaju Konkurencijsko vijeće je provelo postupak prije donošenja odluke imajući u vidu da je podnesen zahtjev za utvrđivanje postojanja zabranjenog sporazuma protiv više privrednih subjekata. Međutim, Konkurencijsko vijeće je samo u odnosu na gorepomenuti privredni subjekt utvrdilo povredu.

Protiv rješenja Konkurencijskog vijeća privredni subjekt IKO Balkan pokrenuo je upravni spor.

Odluka

Nakon što je ispitalo zakonitost osporenog rješenja Vijeće Suda BiH je odbilo tužbu kao neosnovanu. Vijeće Suda BiH za upravne sporove je ocijenilo da se pobijano rješenje temelji na pravilno utvrđenom činjeničnom stanju i na pravilnoj primjeni zakona. Po mišljenju Suda, Konkurencijsko vijeće je pravilno utvrdilo relevantno tržište u konkretnom slučaju, i to u skladu sa zakonskim i podzakonskim aktima koji se odnose na pojam relevantnog tržišta. Sud je ocijenio pravilnim i zaključke Konkurencijskog vijeća u pogledu zloupotrebe dominantnog položaja tužitelja. U obrazloženju presude, Vijeće Suda BiH je konstatovalo da je Konkurencijsko vijeće BiH, pored domaćih pravnih propisa, a u svrhu ocjene predmetnog pitanja, u odsutnosti domaće pravne prakse iz ove oblasti pravilno konsultovalo praksu zemalja članica EU, i to slučaj engleskog organa za zaštitu konkurencije *(Office of Fair Trading)* i njihovu odluku broj CA98/20/2002 od 17.12.2002. godine, koja se bazira na istom činjeničnom stanju i u kojem je relevantno tržište utvrđeno na način da se odnosi na sadržaje koji obuhvataju i prenos Premijer Lige (FAPL) uživo. Također je konsultovalo i odluke Evropskog suda pravde u predmetima *Beguelin* (Odluka 22/71) i *Viho* (Odluka 73/95).

Pri donošenju navedene odluke Vijeće za upravne sporove je, pored prakse Evropskog suda pravde, posebno cijenilo i Odluke Evropske komisije i Smjernice EU o restriktivnim odredbama u vertikalnim sporazumima (*Službeni list* C 291, 13/10/2000), kao i praksu zemalja članica EU.

Paneli za ujednačavanje sudske prakse

Pripremile: Vera Bjelogrlić i Šeila Imamović–Brković, Sekretarijat VSTV-a BiH

Učešćem u radu panela za ujednačavanje sudske prakse sudovi najviše instance nastoje ujednačiti različitu sudsku praksu koja u pojedinim pitanjima postoji između državnog i entitetskog nivoa, te Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine. Ujednačavanje se provodi saradnjom odjeljenja entitetskih vrhovnih sudova, Suda Bosne i Hercegovine i Apelacionog suda Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine u najvažnijim oblastima prava. Čitav proces koordinira Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, uz podršku projekta Vijeća Evrope „Jačanje kapaciteta pravosuđa u BiH za primjenu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda".

Kad je u pitanju ujednačavanje prakse iz građanske oblasti, Panel je u periodu od oktobra 2015. godine do marta 2016. godine nastavio diskusiju o naknadi štete civilnim žrtvama rata, alternaciji tužbenih zahtjeva u parničnom postupku, te orijentacionim kriterijima za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete, o kojima je već bilo govora u prethodnom broju *Pravne hronike*. Po pitanju naknade štete civilnim žrtvama rata nije usvojeno zajedničko pravno shvatanje u vezi spornih pitanja zastare potraživanja i nedostatka pasivne legitimacije za naknadu štete, te će sudovi u ovim predmetima postupati u skladu s odlukama Ustavnog suda Bosne i Hercegovine.

S druge strane, usaglašeno je pravno shvatanje u vezi alternacije tužbenih zahtjeva u parničnom postupku. Naime, građansko upravno odjeljenje Vrhovnog suda Republike Srpske je većinom glasova prihvatilo stav ostalih učesnika panela da, u slučaju kad je postavljen primarni i eventualni tužbeni zahtjev, pravosnažnost odluke o primarnom zahtjevu nije uslov za rješavanje o eventualnom zahtjevu.

U pogledu orijentacionih kriterija Panel je usvojio zajedničke orijentire za utvrđivanje visine pravične novčane naknade za fizički bol, strah, duševnu bol zbog smrti bliskog srodnika i naknade štete zbog neopravdane osude i neosnovanog lišenja slobode (pritvaranja). Ovime je, nakon skoro dvije godine, postignuta saglasnost za četiri od ukupno sedam vidova nematerijalne štete o kojima se diskutovalo na Panelu. Po pitanju preostalih orijentira, tačnije orijentira za duševnu bol zbog smanjenja životne aktivnosti, naruženosti i teškog invaliditeta bliske osobe,ostavljena je mogućnost njihovog naknadnog usaglašavanja, obzirom na važnost ovog pitanja kako za sudove, tako i za građane BiH, ali i napore koji su sudovi do sada uložili oko postizanja ujednačenog stava. Orijentacioni kriteriji imaju za cilj da se ujednači primjena odredbe člana 200 Zakona o obligacionim odnosima i ne predstavljaju matematičku formulu koja automatizmom služi za izračunavanje pravične novčane naknade, jer sudovi u primjeni navedenog propisa uvijek imaju na umu sve okolnosti konkretnog slučaja.

U skladu s postignutim dogovorom, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine i Apelacioni sud Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine će prilagoditi svoje orijentacione kriterije i iste objaviti kako bi se s njima upoznali nižestepeni sudovi i šira javnost. Vrhovni sud Republike Srpske i Sud Bosne i Hercegovine za sada neće usvajati orijentacione kriterije u pisanoj formi, već će se usaglašeni kriteriji odraziti u sudskoj praksi, odnosno kroz odluke ovih sudova.

Pored navedenog, Panel iz građanske oblasti je otpočeo raspravu o novoj temi „Valutna klauzula kod ugovora o kreditu". Tema je stavljena na dnevni red kao pitanje koje već duže vrijeme opterećuje građane u Bosni i Hercegovini i čitavoj regiji, bez obzira na činjenicu što sudovi najviše instance u Bosni i Hercegovini još uvijek nemaju sudsku praksu po ovom pitanju. Članovi Panela su tako raspravljali o promjenjivoj kamatnoj stopi, načelu jednake vrijednosti uzajamnih davanja, povećanju

glavnog duga po osnovu kursnih razlika, i slično, s ciljem razmjene informacija o dostupnoj sudskoj praksi i stavovima pravne teorije. Zaključeno je da će se ovo pitanje ponovo aktuelizovati kada se predmeti s nižestepenih sudova upute sudovima najviše instance u postupku po reviziji.

Što se tiče Panela za ujednačavanje sudske prakse iz krivične oblasti,nanovo su razmatrana pitanja usklađenosti zakonskih rješenja o uslovima određivanja posebnih istražnih radnji s međunarodnim standardima, pitanje procesnog značaja iskaza svjedoka koji je prethodno, kao saoptuženi, zaključio sporazum o priznanju krivice za isto krivično djelo i institut zamjene kazne zatvora novčanom kaznom. Nadalje, Panel je razmatrao i potrebu za cjelokupnom revizijom krivičnih zakona u BiH, analizu člana 268 Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine s aspekta praktične primjene, odnosno pitanje kažnjavanja za odbijanje svjedočenja, kao i krivično djelo otkrivanja identiteta zaštićenog svjedoka.

U vezi s navedenim, Panel je krajem februara 2016. godine uputio inicijativu predlagaču zakona na svim nivoima vlasti u BiH da se zamjena kazne zatvora novčanom kaznom propiše tako da se svaki dan izrečene kazne zatvora izjednačava s 100,00 KM novčane kazne. U obrazloženju inicijative Panel je, između ostalog, ukazao na slabosti postojećeg zakonskog rješenja po kojem se kazna zatvora može mijenjati novčanom kaznom i tako da se dan izrečene kazne zatvora izjednači s jednim dnevnim iznosom novčane kazne. Naime, zbog načina na koji se utvrđuje visina dnevnog iznosa novčane kazne, primjena ovakve zamjene kazne zatvora novčanom kaznom u određenim slučajevima dovodi do preniskih iznosa novčane kazne koji su u potpunoj nesrazmjerni s kaznom zatvora koja se zamjenjuje, zbog čega se ne može očekivati da će se njome ostvariti svrha kažnjavanja.

Panel je također postigao saglasnost da se relevantnim tijelima uputi inicijativa za cjelokupnu reviziju krivičnih zakona, zbog neusklađenosti pojedinih odredbi i neadekvatnosti određenih rješenja. Izrada obrazloženja za navedenu inicijativu je u toku. Nadalje, po pitanju podnošenja inicijative za izmjenu zakona o krivičnom postupku na svim nivoima u vezi posebnih istražnih radnji, sudovi su saglasni da je potrebno izvršiti dodatne analize u pogledu definisanja krivičnih djela za koje bi se ove radnje mogle odrediti.

U odnosu na ostale teme, Panel je došao do zaključka da u ovom momentu o njima nema zajedničkog stava, te da ih je potrebno ponovo razmotriti nakon što se obave dodatne konsultacije na sjednicama krivičnih odjeljenja ili nakon proteka određenog vremena, odnosno kada se o određenom pitanju pojavi nova sudska praksa.

Panel iz upravne oblasti vodio je raspravu o različitim odredbama koje regulišu vođenje upravnog spora, s ciljem da se definišu moguća jedinstvena rješenja za izmjene i dopune zakona o upravnom sporu, a što bi u konačnici doprinijelo ujednačenom postupanju sudova u Bosni i Hercegovini. Nakon višemjesečnih konsultacija, usaglašeni su prijedlozi za izmjene i dopune entitetskih zakona o upravnim sporovima koji su nadležnim ministarstvima pravde dostavljeni u skladu s članom 15 stav 4 Pravila o radu panela za ujednačavanje sudske prakse.

Inicijativa je definisana u skladu s analizom dosadašnjeg rada okružnih i kantonalnih sudova u vođenju upravnog spora i iskustvima vrhovnih sudova, a odnosi se, između ostalog, na izmjene odredbi koje propisuju funkcionalnu nadležnost suda u upravnom sporu, održavanje javne rasprave, obezbjeđivanje dvostepenosti u postupku po pravnim lijekovima, itd.

Svi dosadašnji rezultati panela i iskustva u ujednačavanju sudske prakse kroz ovo stručno tijelo predstaviće se na konferencijama, lokalnog i regionalnog karaktera, čije se održavanje planira za juni 2016. godine.

Pregled aktualnih odluka Suda Evropske unije

Pripremila: Marija Jovanović, Sveučilište Oxford

Sudska praksa Suda Europske unije[43] *dostupna je putem zvanične stranice koja omogućava pretraživanje predmeta pred sva tri suda od 1997. godine nadalje*[44]. *Sažetci novih presuda Europskog suda objavljuju se u Službenom listu EU (serija C), kao i na stranici samog Suda u rubrici* Press Releases.

U nastavku slijedi kratak pregled odabranih odluka koje je Sud donio tijekom druge polovine 2015. godine[45]. *Sve presude su dostupne na hrvatskom jeziku na službenoj stranici Suda EU*[46].

***

U presudi po predmetu **C-255/14** *(Robert Michal Chmielewski v Nemzeti Adó- és Vámhivatal Dél-alföldi Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága)* od 16. srpnja 2015. godine Europski sud je ustanovio da, propisujući novčanu kaznu koja odgovara iznosu 60% gotovine koja nije prijavljena prilikom prelaska vanjske granice EU, mađarsko zakonodavstvo krši pravo Unije budući da iznos te novčane kazne nije proporcionalan težini povrede.

U svrhu sprečavanja nezakonitih kretanja gotovine, uredba Unije[47] predviđa da svaka fizička osoba koja prelazi vanjsku granicu Unije s 10.000 eura ili više gotovine treba iznos koji nosi prijaviti nadležnim tijelima države članice u kojoj prelazi granicu. U toj prijavi moraju biti navedeni podrijetlo i namjena gotovine. Na temelju te uredbe države članice trebaju predvidjeti djelotvorne, proporcionalne i odvraćajuće sankcije koje valja primijeniti u slučaju nepoštivanja obveze prijavljivanja.

U Mađarskoj iznos novčanih kazni koje se izriču u slučaju nepoštivanja obveze prijavljivanja ovisi o visini iznosa neprijavljene gotovine. Propisana je novčana kazna u visini od 60% cijelog neprijavljenog iznosa koji je veći od 50.000 eura.

Robert Michal Chmielewski je 9. kolovoza 2012. prelazio iz Srbije u Mađarsku a da nije prijavio iznos gotovine koju je nosio, ukupno 147.492 eura. Zbog toga što je prekršio obvezu prijavljivanja, mađarska tijela su mu izrekla novčanu kaznu u iznosu od gotovo 78.000 eura. R. M. Chmielewski podnio je žalbu protiv ove odluke mađarskih tijela. Sud pred kojim se vodi postupak po žalbi pita Europski sud

[43] Sud EU *(Court of Justice of the European Union)* obuhvaća: Sud *(Court of Justice)* – često se naziva i Europski sud *(European Court of Justice - ECJ)*; Opći sud *(General Court)* – raniji naziv: Sud prvog stepena *(Court of First Instance – CFI)*, osnovan 1988. godine; Sud za službenike EUa *(Civil Service Tribunal – CCT)*, osnovan 2004. godine. Pojam „sudska praksa" odnosi se na sve odluke. Predmeti pred Europskim sudom nose oznaku „C" (recimo C-362/14), predmeti pred Općim sudom oznaku „T", a predmeti pred Sudom za službenike EU oznaku „F". Predmeti koji datiraju od prije 1989. imaju samo broj, ne i slovo kojim se od te godine označava sud na kojem se predmet vodi.

[44] Tekstovi ranijih presuda dostupni su jedino putem popisa prema broju predmeta *(Numerical Access)* http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/.

[45] Sve odabrane presude su usvojene po proceduri prethodnog postupka koji omogućuje sudovima država članica da, u okviru postupka koji se pred njima vodi, upute Sudu pitanja o tumačenju prava Unije ili o valjanosti nekog akta Unije. Sud ne rješava spor pred nacionalnim sudom. Na nacionalnom je sudu da predmet riješi u skladu s odlukom Suda. Ta odluka jednako obvezuje i druge nacionalne sudove pred kojima bi se moglo postaviti slično pitanje.

[46] Za ovaj pregled su korišteni službeni prijevodi i saopćenja za javnost sa službene stranice Suda EU http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_16799.

[47] Uredba (EZ) br. 1889/2005 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2005. o kontrolama gotovine koja se unosi u Zajednicu ili iznosi iz Zajednice (SL L 309, str. 9). (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19, svezak 3, str. 224)

je li iznos novčane kazne određen mađarskim pravom u skladu sa zahtjevom Uredbe prema kojoj sankcija koja se propisuje za nepoštovanje obveze prijavljivanja mora biti proporcionalna počinjenoj povredi.

U presudi je Sud podsjetio da su, u nedostatku europske usklađenosti sankcija primjenjivih u slučaju nepoštivanja obveze prijavljivanja predviđene Uredbom, države članice ovlaštene odabrati sankcije koje smatraju primjerenima. Ipak, one su dužne poštivati pravo Unije i njegova opća načela, te sukladno tome i načelo proporcionalnosti. Sud je također iznio stav da sustav u kojem iznos sankcija ovisi o iznosu neprijavljene gotovine načelno nije sam po sebi neproporcionalan. Međutim, vodeći računa o činjenici da se dotična povreda sastoji jedino u nepoštivanju obveze prijavljivanja, a ne i u sudjelovanju u prijevari ili nezakonitim radnjama, novčana kazna u iznosu od 60% iznosa neprijavljene gotovine u slučaju kada je iznos neprijavljene gotovine veći od 50.000 eura nije proporcionalna. Naime, takva novčana kazna prekoračuje granice onoga što je nužno za jamčenje poštivanja te obveze i osiguravanje ostvarivanja ciljeva postavljenih tom Uredbom. U tim okolnostima Sud zaključuje da je Uredbi protivan mađarski propis zato što za povredu obveze prijavljivanja propisuje sankciju u obliku novčane kazne čiji iznos odgovara 60% iznosa neprijavljene gotovine u slučaju kada je iznos neprijavljene gotovine veći od 50.000 eura.

***

U predmetu **C-83/14** *(ČEZ Razpredelenie Blgarija AD v Komisija za zaštita ot diskriminacija)* Sud je 16. srpnja 2015. godine izrazio stav da postavljanje brojila za struju na nepristupačnu visinu u četvrti u kojoj poglavito žive Romi može predstavljati diskriminaciju na temelju etničkog podrijetla ako se ista brojila u drugim četvrtima postavljaju na uobičajenu visinu.

A. Nikolova je vlasnik trgovine mješovitom robom u četvrti Gizdova mahala u Dupnici (Bugarska) gdje poglavito žive osobe romskog podrijetla. ČEZ RB je 1999. i 2000. ugradio brojila električne energije na betonske stupove mreže nadzemnih vodova, na visini od šest do sedam metara, svim pretplatnicima u toj četvrti. U drugim gradskim četvrtima (u kojima nema toliko Roma) ČEZ RB postavlja brojila na visinu od 1,70 metara, najčešće izravno kod potrošača ili pak na pročelja ili na kućne ograde. Prema navodima ČEZ-a RB, to različito postupanje opravdano je zbog velikog broja manipulacija i oštećenja električnih brojila kao i zbog brojnih nezakonitih priključenja na mrežu u dotičnoj četvrti.

A. Nikolova je podnijela pritužbu Komisiji za zaštitu od diskriminacije (KZD) u kojoj je navela da je to što je većina stanovnika četvrti romskog podrijetla razlog postavljanja brojila na nepristupačno mjesto. Iako ona sama nije romskog podrijetla, A. Nikolova se također smatrala žrtvom diskriminacije na temelju sporne prakse ČEZ-a RB. Postupajući po tužbi ČEZ-a RB protiv odluke Komisije za zaštitu od diskriminacije (KZD) koja je utvrdila da je A. Nikolova doista bila žrtva diskriminacije u odnosu na klijente kojima su brojila postavljena na pristupačnim mjestima, Upravni sud u Sofiji je uputio pitanje Sudu u vezi s tim je li sporna praksa zabranjena diskriminacija na temelju etničkog podrijetla.

U svojoj presudi, Sud kao prvo ističe da se načelo jednakog postupanja ne primjenjuje samo na osobe koje su određenog etničkog podrijetla, nego također i na one prema kojima se zajedno s prvima, iako ne pripadaju dotičnoj etničkoj zajednici, nepovoljnije postupa ili ih se stavlja u posebno nepovoljan položaj koji proizlazi iz diskriminacijske mjere. Sud naglašava da je bugarski sud dužan uzeti u obzir sve okolnosti sporne prakse kako bi utvrdio je li ta praksa doista uvedena zbog takvog razloga etničkog karaktera i da, prema tome, predstavlja izravnu diskriminaciju u skladu s

Direktivom o jednakom postupanju[48] kojom se zabranjuje bilo kakva diskriminacija na temelju rasnog ili etničkog podrijetla, među ostalim, u pogledu pristupa robi i uslugama kao i pružanja robe i usluga dostupnih javnosti.

Među indicijama koje se mogu uzeti u obzir u tom smislu nalazi se činjenica da je predmetna praksa uvedena samo u gradskim četvrtima u kojima većinu stanovništva čine bugarski državljani romskog podrijetla. Bugarski sud će morati uzeti u obzir obvezujući, opći i trajni karakter sporne prakse. Naime, ta praksa pogađa bez razlike sve stanovnike dotične četvrti, neovisno o tome jesu li njihova individualna brojila ona koja su bila predmetom manipulacija kao i, eventualno, bez obzira na identitet počinitelja. Stoga se predmetnu praksu može shvatiti kao sugestiju da se stanovnici te četvrti u cjelini smatraju mogućim počiniteljima takvih nezakonitih radnji. S tim u vezi, Sud pojašnjava da predmetna praksa predstavlja nepovoljno postupanje prema dotičnim stanovnicima, kako zbog svog ponižavajućeg i stigmatizirajućeg karaktera, tako i zbog izuzetne teškoće odnosno nemogućnosti pristupa brojilima električne energije kako bi mogli provjeravati svoju potrošnju.

Konačno, ako bugarski sud koji je uputio zahtjev dođe do zaključka prema kojem sporna praksa ne predstavlja izravnu diskriminaciju na temelju etničkog podrijetla, Sud ističe da ona načelno može predstavljati neizravnu diskriminaciju. Naime, ta praksa, čak i ako se može pretpostaviti da je uvedena kao reakcija na zloupotrebe u dotičnoj četvrti, temelji se na naizgled neutralnim kriterijima, pri čemu u znatno većim razmjerima utječe na osobe romskog podrijetla. Ona stoga dovodi te osobe u posebno nepovoljan položaj u odnosu na druge osobe koje nemaju takvo etničko podrijetlo.

U tom pogledu, Sud naglašava da su zaštita sigurnosti električne prijenosne mreže kao i odgovarajuće evidentiranje potrošnje električne energije legitimni ciljevi koji, načelno, mogu opravdati takvu razliku u postupanju. Nadalje, međutim, ČEZ RB mora dokazati da su se doista dogodile zloupotrebe na brojilima u dotičnoj četvrti i da takav rizik i dalje postoji. Iako priznaje da je sporna praksa prikladno sredstvo za ostvarenje tih ciljeva, Sud ipak pojašnjava da će bugarski sud morati ispitati jesu li postojale druge prikladne i manje ograničavajuće mjere za rješavanje problema koji se javljaju.

Čak i ako ne postoji niti jedna druga jednako učinkovita mjera za postizanje navedenih ciljeva, poput sporne prakse, Sud ističe da je ona naizgled nerazmjerna, s obzirom na te ciljeve i legitimne interese stanovnika dotične četvrti. Bugarski sud dužan je provjeriti je li to doista tako, uzimajući u obzir ponižavajući i stigmatizirajući karakter predmetne prakse, kao i činjenicu da ona bez razlike i već jako dugo potpuno onemogućuje stanovnicima predmetne četvrti da redovito provjeravaju svoju potrošnju struje.

***

U presudi u predmetu **C-266/14** *(Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (CC.OO.) v Tyco Integrated Security SL et Tyco Integrated Fire & Security Corporation Servicios SA)* od 10. rujna 2015. godine Sud je izrekao da vrijeme putovanja radnika bez stalnog ili uobičajenog mjesta rada između mjesta njihova boravišta i mjesta gdje se nalazi prvi odnosno posljednji klijent predstavlja radno vrijeme.

Društvo Tyco, koje obavlja djelatnost ugradnje i održavanja sigurnosnih sustava u većini španjolskih provincija, tijekom 2011. je zatvorilo svoje regionalne urede te je sve svoje radnike preselilo u središnji ured u Madridu. Tehničari uposleni kod Tyco-a ugrađuju i održavaju sigurnosne uređaje

[48] Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo (SL L 180, str. 22), (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 20, svezak 1, str. 19).

u privatnim kućama te u industrijskim i poslovnim zgradama koje se nalaze na području za koje su nadležni, iako nemaju stalno mjesto rada. To područje može obuhvaćati cijelu provinciju ili njezin dio, a ponekad i više provincija. Svaki od tih radnika ima na raspolaganju službeno vozilo kojim svakoga dana putuje od mjesta svojeg boravišta prema različitim mjestima rada i kojim se na kraju dana vraća nazad do svojeg boravišta. Udaljenost između mjesta boravišta navedenih radnika i mjesta gdje moraju obavljati intervenciju može znatno varirati i ponekad biti veća od 100 kilometara, te putovanje može trajati i do tri sata. Večer prije svojeg radnog dana radnici primaju dnevni raspored u kojemu su navedena različita mjesta, unutar područja za koja su nadležni, koja moraju obići tijekom narednog dana, kao i vrijeme dolaska klijentima.

Tyco ne računa kao dio radnog vremena vrijeme putovanja radnika između njihova boravišta i klijenta (odnosno dnevno putovanje između mjesta njihova boravišta i mjesta gdje se nalazi prvi odnosno posljednji klijent koje odredi Tyco), smatrajući da se radi o vremenu odmora. Međutim, prije zatvaranja regionalnih ureda, Tyco je računao dnevno radno vrijeme svojih radnika počevši od trenutka dolaska radnika u te urede sve do trenutka njihova povratka navečer u navedene urede.

Visoki sud u Španjolskoj pred kojim se vodi postupak stoga pita treba li vrijeme koje radnici utroše na putovanja na početku i na kraju svakog radnog dana smatrati radnim vremenom u smislu Direktive 2003/88/EZ[49], prema kojoj je radno vrijeme definirano kao vremensko razdoblje u kojem radnik radi, stoji na raspolaganju poslodavcu i obavlja svoje poslove i zadatke u skladu s nacionalnim propisima i/ili praksom. Vrijeme odmora je vremensko razdoblje koje nije radno vrijeme.

Europski sud je mišljenja da, u okolnostima u kojima radnici nemaju stalno ili uobičajeno mjesto rada, vrijeme dnevnog putovanja tih radnika između mjesta njihova boravišta i mjesta gdje se nalazi prvi odnosno posljednji klijent predstavlja radno vrijeme u smislu Direktive. Sud smatra da su putovanja radnika neophodno sredstvo obavljanja tehničkih usluga tih radnika kod njihovih klijenata koje je odredio njihov poslodavac. Prema tome, Sud smatra da su za vrijeme tih putovanja radnici na raspolaganju poslodavcu. Ustvari, za vrijeme tih putovanja radnici su podložni uputama svojeg poslodavca koji može promijeniti redoslijed dolaska klijentima, te poništiti ili dodati termin. Vrijeme neophodno za putovanje koje se najčešće ne može skratiti radnici ne mogu slobodno koristiti te se posvetiti vlastitim interesima. S obzirom na to da su putovanja karakteristična za radnike koji nemaju stalno ili uobičajeno mjesto rada, mjesto rada takvih radnika ne može biti suženo na mjesto fizičke intervencije tih radnika kod klijenata njihovih poslodavaca. Okolnost da radnici započinju i dovršavaju putovanja s mjesta svojih boravišta izravno proizlazi iz odluke njihova poslodavca o ukidanju regionalnih ureda, a ne iz odluke tih radnika. Smatrati da su pristali na izbor svojeg poslodavca bilo bi protivno cilju zaštite sigurnosti i zdravlja radnika kojemu Direktiva teži te potrebi da se radnicima jamči minimalno vrijeme odmora.

***

Presudom u predmetu **C-257/14** *(Corina van der Lans v Koninklijke Luchtvaart Maatschappij NV)* od 17. rujna 2015. godine Sud je ustanovio da su avioprijevoznici putnicima dužni platiti odštetu čak i u slučaju otkazivanja leta zbog nepredviđenih tehničkih problema.

Pravo Unije obvezuje zračnog prijevoznika da u slučaju otkazivanja leta putnicima u skladu s pravom Unije pruži pomoć i odštetu (između 250 i 600 eura, ovisno o udaljenosti)[50]. Međutim, prijevo-

[49] Direktiva 2003/88/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenoga 2003. o određenim vidovima organizacije radnog vremena (SL L 299, str. 9), (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5, svezak 2, str. 31).

[50] Uredba (EZ) br. 261/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. veljače 2004. o utvrđivanju općih pravila odštete i pomoći putnicima u slučaju

znik nije dužan platiti tu odštetu ukoliko može dokazati da je do otkazivanja došlo zbog izvanrednih okolnosti koje se nisu mogle izbjeći čak ni ako su poduzete sve razumne mjere.

C. Van der Lans imala je rezervaciju zrakoplovne karte za let koji obavlja KLM iz Quita (Ekvador) do Amsterdama (Nizozemska). Zrakoplov je stigao sa zakašnjenjem od 29 sati. Prema KLM-ovim navodima, do kašnjenja je došlo zbog izvanrednih okolnosti, i to kombinacijom nedostataka: dva su dijela zrakoplova bila neispravna – pumpa za gorivo i hidraulička jedinica. Budući da tih dijelova ondje nije bilo, morali su biti poslani zrakoplovom iz Amsterdama, da bi potom bili ugrađeni na predmetni zrakoplov. KLM je također tvrdio da neispravnim dijelovima nije bio istekao prosječan vijek trajanja i da njihov proizvođač nije dao nikakvu posebnu informaciju o mogućnosti da se pojave nedostatci kad ti dijelovi dosegnu određeni vijek trajanja.

C. Van der Lans pokrenula je postupak pred prvostupanjskim sudom u Amsterdamu, koji je odlučio uputiti prethodno pitanje Sudu kako bi utvrdio je li tehnički problem – do kojeg je došlo iznenada te se njegovim uzrokom ne može smatrati manjkavo održavanje niti je on uočen prilikom redovitog održavanja – obuhvaćen pojmom „izvanrednih okolnosti“ koje prijevoznika izuzimaju od obveze plaćanja odštete.

U presudi Sud podsjeća na to da se, u skladu sa sudskom praksom, tehnički problemi doista mogu ubrojiti u izvanredne okolnosti. Međutim, okolnosti koje prate nastanak tih problema mogu se okarakterizirati „izvanrednima“ samo onda ako se odnose na događaj koji nije dio redovitog obavljanja djelatnosti konkretnog zračnog prijevoznika te je izvan njegove stvarne kontrole zbog svoje naravi ili svojeg uzroka[51]. To će, prema shvaćanju Suda, među ostalim biti tako u slučaju u kojem bi proizvođač zrakoplova koji čine flotu dotičnog zrakoplovnog prijevoznika ili nadležno tijelo uočili da ti zrakoplovi, iako se već koriste, imaju skriveni proizvodni nedostatak koji utječe na sigurnost leta. Isto bi bilo i u slučaju štete na zrakoplovima prouzročene činom sabotaže ili terorističkim aktom.

Međutim, budući da funkcioniranje zrakoplova sa sobom neizbježno nosi tehničke probleme, zračni prijevoznici u obavljanju svoje djelatnosti redovito se susreću s takvim problemima. U tom pogledu, tehnički problemi uočeni prilikom održavanja zrakoplova ili zbog toga što ono nije bilo obavljeno ne mogu kao takvi činiti „izvanredne okolnosti“. Sud ističe da je točno da kvar uzrokovan preranim kvarenjem pojedinih dijelova zrakoplova predstavlja nepredvidljiv događaj. Međutim, takav kvar pritom je bitno povezan s vrlo složenim sustavom funkcioniranja zrakoplova, uzevši u obzir činjenicu da se zrakoplovni prijevoznik njime koristi u uvjetima, posebno meteorološkima, koji su često teški ili čak ekstremni, pri čemu nijedan dio zrakoplova nije nepokvariv. Stoga valja zaključiti da je u kontekstu djelatnosti zračnog prijevoznika takav nepredvidljiv događaj dio redovitog obavljanja djelatnosti zračnog prijevoza jer se taj prijevoznik redovito susreće s takvom vrstom nepredvidljivih tehničkih problema. Kao drugo, prevencija takvog kvara ili popravak koji je njime prouzročen, uključujući i zamjenu prerano pokvarenog dijela, nisu izvan stvarne kontrole dotičnog zračnog prijevoznika jer je upravo on dužan osigurati održavanje i ispravno funkcioniranje zrakoplova kojima se koristi za svoje gospodarsko poslovanje.

Slijedom toga, tehnički problem poput konkretnog problema ne može ulaziti u pojam „izvanrednih okolnosti“. U tom pogledu, Sud također podsjeća da ispunjenje obveza na temelju prava Unije ne dovodi u pitanje pravo dotičnog prijevoznika da zahtijeva naknadu štete od bilo koje osobe koja je uzrokovala kašnjenje, kao što je, među ostalim, proizvođač određenih dijelova s nedostatkom.

---

uskraćenog ukrcaja i otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta u polasku te o stavljanju izvan snage Uredbe (EEZ) br. 295/91 (SL L 46, str. 1), (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 7, svezak 26, str. 21).

[51] Vidjeti presudu *Wallentin-Hermann,* C 549/07, priopćenje za medije br. 100/08.

***

Prema presudi u predmetu **C-201/14** *(Samaranda Bara i dr. v Președintele Casei Nationale de Asigurări de Sănătate i dr.)* od 1. listopada 2015. godine osobe čije osobne podatke dva tijela javne uprave države članice međusobno prosljeđuju i obrađuju potrebno je o tome prethodno obavijestiti. Naime, Direktiva o obradi osobnih podataka[52] uređuje obradu osobnih podataka koji čine ili će činiti dio sustava arhiviranja. Samaranda Bara i nekoliko drugih rumunjskih državljana samostalni su radnici. Rumunjska porezna uprava proslijedila je podatke o njihovim prijavljenim prihodima Državnom zavodu za socijalnu sigurnost, koji je zatim zatražio uplatu zaostalih doprinosa u sustav osiguranja za slučaj bolesti.

Prizivni sud u Cluju, Rumunjska, pred kojim dotične osobe osporavaju zakonitost tog prijenosa s obzirom na Direktivu, pita Sud protivi li se pravu Unije to da tijelo javne uprave države članice proslijedi osobne podatke drugom tijelu javne uprave radi obrade a da dotične osobe nisu bile obaviještene niti o tom prosljeđivanju niti o toj obradi.

U svojoj presudi Sud smatra da zahtjev za poštenu obradu osobnih podataka propisuje obvezu tijelu javne uprave da obavijesti dotične osobe o činjenici da će se njihovi podaci proslijediti drugom tijelu javne uprave kako bi ih potonje kao adresat spomenutih podataka obradilo. Direktiva izričito zahtijeva da svako moguće ograničenje obveze obavještavanja bude propisano zakonskim mjerama. Rumunjski zakon koji predviđa besplatan prijenos osobnih podataka fondovima za osiguranje za slučaj bolesti ne predstavlja ujedno i prethodnu obavijest koja bi nadzornika obrade oslobodila njegove obveze obavještavanja osoba od kojih prikuplja podatke. Naime, taj zakon ne utvrđuje niti koji se podaci mogu prosljeđivati niti načine njihova prosljeđivanja, s obzirom na to da se oni nalaze samo u bilateralnom protokolu sklopljenom između porezne uprave i fonda za osiguranje za slučaj bolesti.

Što se tiče naknadne obrade proslijeđenih podataka, Direktiva predviđa da nadzornik te obrade treba obavijestiti dotične osobe o svojem identitetu, svrsi obrade, kao i o bilo kojim daljnjim podacima potrebnima da bi se osigurala poštena obrada podataka. Među tim daljnjim podacima nalaze se vrste podataka u pitanju kao i postojanje prava na pristup podacima i prava na ispravljanje podataka. Sud primjećuje da činjenica da je Državni zavod za socijalnu sigurnost obrađivao podatke koje mu je proslijedila porezna uprava podrazumijeva da su dotične osobe bile obaviještene o svrsi te obrade kao i o vrstama dotičnih podataka. U ovom slučaju fond za osiguranje za slučaj bolesti nije pružio te podatke. Sud je presudio da su pravu Unije protivni prosljeđivanje i obrada osobnih podataka između dvaju tijela javne uprave države članice a da dotične osobe o tome nisu bile prethodno obaviještene.

***

Presudom u predmetu **C-347/14** *(New Media Online GmbH v Bundeskommunikationssenat)* od 21. listopada 2015. godine Europski sud je utvrdio da nuđenje kratkih videozapisa na internetskoj stranici novina može biti obuhvaćeno propisima o audiovizualnim medijskim uslugama. Takva situacija postoji kada su sadržaj i funkcija te ponude neovisni u odnosu na sadržaj i funkciju novinarske djelatnosti mrežnih novina.

Austrijsko društvo New Media Online uređuje internetsko izdanje novina *Tiroler Tageszeitung*

[52] Direktiva 95/46/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 24. listopada 1995. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom protoku takvih podataka (SL L 281, str. 31.), (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13, svezak 7, str. 88).

Online koje poglavito sadržava pisane članke. Ta internet stranica je također imala poveznicu na poddomenu pod nazivom „Video“ koja je vodila na stranicu na kojoj se uz pomoć kataloga za pretraživanje moglo pristupiti više od 300 videozapisa. Vrlo je malo videozapisa imalo vezu s člancima koji su se nalazili na internetskoj stranici novina. Prema mišljenju austrijskog tijela za komunikacije (KommAustria), predmetna video-poddomena predstavlja „audiovizualnu medijsku uslugu na zahtjev“ koja je u Austriji podvrgnuta obvezi obavještavanja. New Media Online se obratio Upravnom sudu Austrije zahtijevajući tumačenje Direktive o audiovizualnim medijskim uslugama[53], koja posebno utvrđuje zahtjeve koje audiovizualne medijske usluge trebaju poštivati, osobito u pogledu marketinške komunikacije i sponzorstva.

Prema Direktivi, „audiovizualna medijska usluga“ je ili „televizijska emisija“ ili „audiovizualna medijska usluga na zahtjev“. S druge strane, njezina je glavna svrha osiguravanje „programa“ kako bi se izvještavala, zabavljala ili obrazovala javnost. Direktiva izrijekom propisuje da elektroničke verzije novina i časopisa nisu obuhvaćene njezinim područjem primjene.

Sud je presudom izrekao da je pružanje videozapisa kratkog trajanja koji odgovaraju kratkim sekvencijama lokalnih vijesti, sporta ili zabave na poddomeni internetske stranice novina obuhvaćeno pojmom „program“ u smislu Direktive. Sud je osobito ustvrdio da su navedeni videozapisi konkurencija informacijskim servisima koje nude lokalne televizijske kuće te glazbenim i sportskim kanalima i zabavnim emisijama. Cilj je Direktive da se, u osobito konkurentnom medijskom svijetu, primjenjuju jednaka pravila na subjekte koji se obraćaju istoj publici i da se izbjegne da usluge audiovizualnih medija na zahtjev, kao što je to videoteka u glavnom postupku, budu nelojalna konkurencija tradicionalnoj televiziji.

Također, Sud je odgovorio da je zadatak Upravnog suda Austrije ocjena glavne svrhe nuđenja videozapisa u okviru elektroničke verzije novina, koja se treba temeljiti na ispitivanju ima li usluga kao takva sadržaj i funkciju koji su neovisni o sadržaju novinarske djelatnosti operatera predmetne internetske stranice i nije samo neodvojiv dodatak toj aktivnosti. Sud ističe da se elektronička verzija novina, unatoč audiovizualnim elementima koje sadržava, ne treba smatrati audiovizualnom uslugom ako su ti audiovizualni elementi sporedni i služe samo kao nadopuna ponudi pisanih članaka. Međutim, Sud smatra da se audiovizualna usluga ne može sustavno isključiti iz područja primjene te Direktive samo zato što je pružatelj usluga internetske stranice društvo nakladnik mrežnih novina. Ako bi dio s videozapisima samo u okviru internetske stranice ispunjavao uvjete da se smatra audiovizualnom medijskom uslugom na zahtjev, on ne bi izgubio tu karakteristiku samo zato što mu se može pristupiti s internetske stranice novina ili je u okviru nje ponuđen.

Kako je u ovom slučaju vrlo je malo novinskih članaka povezano s predmetnim videosekvencijama, i većem dijelu tih videozapisa može se pristupiti i mogu se pogledati neovisno o pregledavanju elektroničke verzije članaka tih novina, može se zaključiti da se usluga o kojoj je riječ može smatrati neovisnom o novinarskoj djelatnosti New Media Online-a i stoga se razlikuje od drugih usluga koje on nudi.

***

U presudi u predmetu **C-422/14** *(Cristian Pujante Rivera v Gestora Clubs Dir, SL i Fondo de Garantía Salarial)* od 11. studenoga 2015. godine, Sud je izrekao da raskid ugovora o radu nastavno na odbija-

[53] Direktiva 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 10. ožujka 2010. o koordinaciji određenih odredaba utvrđenih zakonima i drugim propisima u državama članicama o pružanju audiovizualnih medijskih usluga (SL L 95, str. 1), (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6, svezak 7, str. 160).

nje radnika da na svoju štetu prihvati jednostranu i bitnu promjenu osnovnih elemenata navedenog ugovora jest otkazivanje u smislu Direktive o kolektivnom otkazivanju[54].

Stajalište prema kojem neprihvaćanje radnika da mu se plaća smanji za 25% nije obuhvaćeno pojmom otkazivanja oduzelo bi Direktivi njezin puni učinak i ugrozilo bi zaštitu radnika. Radi utvrđivanja postoji li kolektivno otkazivanje, Direktiva određuje da se za izračun broja viška radnika prestanak ugovora o radu na inicijativu poslodavca zbog jednog ili više razloga, a koji se ne odnose na osobu radnika, izjednačuje s kolektivnim otkazivanjem pod uvjetom da postoji najmanje pet otkaza.

Prema španjolskom zakonu, u poduzećima koja zapošljavaju između 100 i 300 radnika „kolektivnim otkazivanjem" smatraju se prestanci ugovora o radu zbog objektivnih razloga kada u razdoblju od 90 dana ti prestanci obuhvaćaju barem 10% radnika.

Društvo Gestora Clubs Dir, SL zapošljavalo je 126 zaposlenika, od kojih je 114 bilo vezano ugovorom na neodređeno vrijeme i njih 12 ugovorom na određeno vrijeme. Gestora je 16. i 26. rujna 2013. provela 10 pojedinačnih otkazivanja zbog objektivnih razloga, što je obuhvaćalo i Cristiana Pujantea Riveru. Tijekom 90 dana koji su prethodili i slijedili posljednjem od tih otkazivanja zbog objektivnih razloga prestalo je 27 drugih ugovora zbog različitih razloga (npr. osobito zbog isteka ugovora ili dobrovoljnog odlaska radnika). Jedan od tih prestanaka odnosio se na radnicu koja je prihvatila sporazumni raskid ugovora nakon što je bila obaviještena o promjeni svojih uvjeta rada (odnosno o 25%-tnom smanjenju svoje fiksne naknade zbog istih objektivnih razloga kao što su to oni na koje se pozivalo kod različitih drugih prestanaka koji su nastupili između 16. i 26. rujna 2013.). Gestora je ipak priznala da su promjene ugovora o radu o kojima je radnica obaviještena prekoračile španjolskim zakonom dopuštene bitne promjene uvjeta rada te je pristala na obeštećenje radnice.

C. Pujante Rivera podnio je tužbu protiv Gestore i Fonda de Garantía Salarial (Fond za osiguranje plaća) pred Radnim sudom br. 33 iz Barcelone, Španjolska, smatrajući da je Gestora bila dužna primijeniti postupak kolektivnog otkazivanja. Prema mišljenju C. Pujantea Rivere, ako se uzmu u obzir prestanci ugovora što su nastupili u razdoblju od 90 dana koji su prethodili i slijedili njegovu dobivanju otkaza, ostvaren je brojčani prag predviđen španjolskim zakonom, s obzirom na to da su osim pet dobrovoljnih odlazaka svi drugi prestanci ugovora bili otkazivanje ili prestanak ugovora koji se izjednačuje s otkazivanjem.

Nacionalni sud postavio je Sudu veći broj pitanja o tumačenju Direktive.

Svojom presudom Sud proglašava da se radnici uposleni temeljem ugovora sklopljenog na određeno vrijeme ili za određene zadaće moraju smatrati dijelom „inače" zaposlenih radnika, u smislu Direktive, u okviru dotičnog pogona. U protivnome postoji opasnost da se svim radnicima koji su zaposleni u tom pogonu oduzmu prava koja im priznaje Direktiva i stoga povrijedi njezin koristan učinak. Ipak, Sud podsjeća[55] da se radnici čiji ugovori prestaju zbog redovitog isteka njihova roka ne uzimaju u obzir u svrhe utvrđivanja postojanja „kolektivnog otkazivanja" u smislu Direktive. Sud dodaje da se kod utvrđivanja postoji li kolektivno otkazivanje u smislu Direktive uvjet postojanja najmanje pet otkaza ne odnosi na prestanke ugovora o radu koji se izjednačuju s otkazivanjem, nego samo na otkazivanja u užem smislu. To nedvosmisleno proizlazi iz samog teksta Direktive, a svako drugo tumačenje kojim bi se proširilo ili ograničilo njezino područje primjene oduzelo bi svaki koristan učinak predmetnom uvjetu „postojanja najmanje pet otkaza".

[54] Direktiva Vijeća 98/59/EZ od 20. srpnja 1998. o usklađivanju zakonodavstava država članica u odnosu na kolektivno otkazivanje (SL L 225, str. 16.), (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5, svezak 8, str. 86).

[55] Presuda Suda od 13. svibnja 2015., *Rabal Cañas* (C-392/13), vidjeti i priopćenje za medije br. 55/15.

Naposljetku, Sud također proglašava da je pojmom „otkazivanje“ u smislu Direktive obuhvaćena činjenica da poslodavac jednostrano i na štetu radnika bitno promijeni osnovne elemente njegova ugovora o radu zbog razloga koji se ne odnose na osobu tog radnika. Sud podsjeća da je otkazivanje obilježeno odsustvom pristanka radnika. U ovom predmetu prestanak radnog odnosa radnice koja je prihvatila sporazumni raskid ima svoje izvorište u poslodavčevoj jednostranoj promjeni bitnog elementa ugovora o radu zbog razloga koji se ne odnose na osobu te radnice. Dakle, taj je prestanak otkazivanje. Naime, s jedne strane, s obzirom na to da je cilj Direktive usmjeren na pružanje veće zaštite radnicima u slučaju kolektivnog otkazivanja, pojam otkazivanja ne može se usko tumačiti. S druge strane, cilj usklađivanja pravila primjenjivih na kolektivna otkazivanja jest osiguranje usporedive zaštite radnika u različitim državama članicama i ujednačavanje troškova koje takva pravila zaštite uzrokuju poduzećima Unije. Pojam otkazivanja izravno uvjetuje primjenu zaštite kao i prava koja radnici uživaju na temelju Direktive. Stoga taj pojam ima neposredan utjecaj na obveze koje stvara ta zaštita radnika. Dakle, svaki nacionalni propis ili tumačenje tog pojma kojim bi se u situaciji kao što je to predmetna smatralo da raskid ugovora o radu nije otkazivanje u smislu Direktive promijenili bi njezino područje primjene i oduzeli bi joj na taj način puni učinak.

***

U predmetu **C-326/14** *(Verein für Konsumenteninformation v A1 Telekom Austria AG)*, Sud je 26. studenoga 2015. godine ustanovio da povećanje telekomunikacijskih tarifa s obzirom na indeks potrošačkih cijena ne omogućava pretplatnicima raskid njihovih ugovora. Naime, u skladu s Direktivom o univerzalnoj usluzi[56] pretplatnici elektroničkih komunikacijskih usluga imaju pravo na raskid ugovora bez naknade, nakon podnošenja obavijesti o prilagodbi ugovorenih uvjeta. U sporu između austrijske potrošačke udruge i A1 Telekom Austria, pružatelja telekomunikacijskih usluga u Austriji, pred Vrhovnim sudom Austrije, potrošačka udruga tvrdi da je A1 Telekom Austria koristio nezakonite ugovorne odredbe u ugovorima sklopljenima s potrošačima. Naime, opći uvjeti A1 Telekom Austria predviđaju da pretplatnici ne mogu raskinuti svoj ugovor ako se tarife prilagođavaju s obzirom na objektivni godišnji indeks potrošačkih cijena koji utvrđuje Austrijski zavod za statistiku. U tom kontekstu, Vrhovni sud je postavio upit predstavlja li takva tarifna prilagodba prilagodbu ugovorenih uvjeta u smislu Direktive, a što bi u slučaju potvrdnog odgovora davalo pretplatnicima pravo na raskid njihovih ugovora.

Prema mišljenju Suda, zakonodavac Unije priznao je da poduzeća koja pružaju elektroničke komunikacijske usluge mogu imati legitiman interes za prilagodbu cijena i tarifa svojih usluga. Uz to, Sud primjećuje da sporna ugovorna odredba sadržana u općim uvjetima A1 Telekom Austria predviđa prilagodbu tarifa s obzirom na objektivni godišnji indeks potrošačkih cijena koji utvrđuje javno tijelo, a koji se temelji na jasnoj, razumljivoj i javno dostupnoj metodi indeksacije čiji su izvor javne odluke i mehanizmi. Stoga se tarifna prilagodba koja se provodi na taj način ne može smatrati prilagodbom ugovorenih uvjeta u smislu Direktive.

***

Postupajući u predmetu **C-419/14** *(WebMindLicenses kft v Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó- és Vám Főigazgatóság)* sud je u presudi od 17. prosinca 2015. godine utvrdio da prijenos znanja i iskustva koje omogućuje korištenje erotske internetske stranice „livejasmin.com“ iz Mađarske u

[56] Direktiva 2002/22/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika u vezi s elektroničkim komunikacijskim mrežama i uslugama (Direktiva o univerzalnoj usluzi) (SL L 108, str. 51), (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13, svezak 50, str. 3), kako je izmijenjena Direktivom 2009/136/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. (SL L 337, str. 11), (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13, svezak 52, str. 224).

Maderu, gdje se primjenjuje niža stopa PDV-a, ne znači sam po sebi zlouporabu. Međutim, taj prijenos predstavlja zlouporabu kada je njegov cilj prikrivanje činjenice da se internetska stranica u stvarnosti koristi iz Mađarske.

Naime, WebMindLicenses (WML) je mađarsko trgovačko društvo koje je 2009. na temelju ugovora o licenciji dalo u najam društvu Lalib s poslovnim nastanom u Maderi (Portugal) znanje i iskustvo koje omogućuje korištenje internetske stranice „livejasmin.com". Preko te internetske stranice pružaju se erotske interaktivne audiovizualne usluge koje omogućuju sudjelovanje u realnom vremenu fizičkih osoba koje se nalaze u čitavom svijetu. Međutim, mađarsko porezno tijelo je zaključilo da prijenos znanja i iskustva društva WML društvu Lalib nije odgovarao stvarnoj gospodarskoj transakciji te da je znanje i iskustvo u stvarnosti koristilo društvo WML s mađarskog državnog područja. U skladu s tim, porezno je tijelo procijenilo da je PDV koji je povezan s tim korištenjem trebalo platiti u Mađarskoj, a ne u Portugalu, te je stoga naložilo društvu WML plaćanje različitih iznosa na ime poreza i novčane kazne.

Društvo WML je podnijelo tužbu protiv ove odluke Sudu za upravne i radne sporove u Budimpešti, koji je postavio pitanje Europskom sudu glede toga koje okolnosti treba uzeti u obzir kako bi se ocijenilo predstavlja li zlouporabu ugovorna konstrukcija koja je korištena za prijenos znanja i iskustva, koga omogućuje korištenje predmetne internetske stranice, iz Mađarske u Portugal. Također pita dopušta li Povelja Europske unije o temeljnim pravima poreznim tijelima država članica da koriste dokaze koji su prikupljeni tajno u okviru kaznenog postupka.

Prema stanovištu Europskog suda, da bi se zaključilo da je predmetni ugovor o licenciji sredstvo zlouporabe čiji je cilj okoristiti se nižom stopom PDV-a u Maderi, mađarski sud mora utvrditi da navedeni ugovor predstavlja potpuno umjetnu konstrukciju kojom se prikriva činjenica da se predmetne usluge u stvarnosti pružaju u Mađarskoj. Kako bi se provjerilo stvarno mjesto pružanja navedene usluge, treba uzeti u obzir objektivne elemente kao što je fizičko postojanje društva Lalib u smislu poslovnog prostora, osoblja i opreme. U svakom slučaju, sama činjenica da je ugovor o licenciji sklopljen s društvom koje ima poslovni nastan u državi članici koja primjenjuje nižu redovnu stopu PDV-a od one koju primjenjuje država članica u kojoj društvo davatelj licencije ima poslovni nastan ne može se, u nedostatku drugih dokaza, smatrati zlouporabom.

Kao drugo, Sud je naveo da se pravo Unije ne protivi tomu da porezno tijelo može u okviru upravnog postupka koristiti dokaze prikupljene u okviru usporednog kaznenog postupka, pod uvjetom poštivanja prava zajamčenih pravom Unije, posebice Poveljom. Sud naglašava da telekomunikacijska presretanja kao i zapljena elektroničkih poruka, koje su izvršene prema društvu WML, predstavljaju ograničenja izvršavanja prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života, te da moraju biti predviđena zakonom i izvršavana u skladu s načelom proporcionalnosti. Na nacionalnom je sudu da provjeri je li udovoljeno tim zahtjevima, je li korištenje dokaza koji su prikupljeni na taj način od strane poreznog tijela također dopušteno zakonom, te je li postojala potreba za tim. On mora također provjeriti je li društvu WML u okviru upravnog postupka pružena mogućnost pristupa dokazima i da ga se sasluša o tim dokazima. Ako nacionalni sud utvrdi da društvu WML nije pružena ta mogućnost ili da su predmetni dokazi prikupljeni kršeći Povelju ili ako taj sud nije ovlašten vršiti tu kontrolu, on mora isključiti te dokaze i poništiti pobijanu odluku s obzirom na to da je ona zbog toga neosnovana.

***

U predmetu **C-333/14** *(Scotch Whisky Association and Others v Lord Advocate and Advocate General for Scotland)* Sud je u presudi od 23. prosinca 2015. godine utvrdio da je škotski zakon

kojim se uvodi najniža prodajna cijena po jedinici alkohola protivan pravu Unije ako se mogu uvesti manje ograničavajuće porezne mjere. Naime, škotski parlament je 2012. donio zakon koji predviđa određivanje najniže cijene po jedinici alkohola (NCJ) koju treba poštovati svaka osoba ovlaštena za maloprodaju alkoholnih pića u Škotskoj. Ta najniža cijena računa se na temelju formule koja uzima u obzir sadržaj i volumen alkohola u proizvodu. Cilj škotskog zakona je zaštita zdravlja i života ljudi. Naime, određivanje najniže cijene po jedinici alkohola dovelo bi do povećanja trenutno niske cijene određenih pića s visokim postotkom alkohola. Tu vrstu pića često kupuju potrošači koji imaju problema s alkoholom.

Scotch Whisky Association i neki drugi poduzetnici sektora alkoholnih pića pokrenuli su sudski postupak osporavanja valjanosti tog zakona. U skladu s tim, Court of Session, Inner House (Žalbeni građanski sud u Škotskoj) nastoji utvrditi je li uvođenje najniže cijene u skladu s pravom Unije. Točnije, taj sud želi doznati je li posljedica zakona o kojem je riječ ograničenje slobodnog kretanja robe i, ako je to tako, može li se to ograničenje opravdati zaštitom zdravlja. Nacionalni sud pita i može li se ta mjera opravdati kad država članica može donijeti porezne mjere kojima se manje narušava slobodno kretanje robe i tržišno natjecanje, ali kojima se udovoljava širim ciljevima od onih koje se konkretno nastoji postići.

Europski sud je prvo naglasio da uspostava zajedničke organizacije tržišta ne sprječava države članice da primjene nacionalna pravila kojima se nastoji postići cilj od općeg interesa, primjerice cilj zaštite zdravlja, pod uvjetom da su ta pravila proporcionalna. Ipak, Sud smatra da škotski zakon može pićima koja potječu iz drugih država članica onemogućiti pristup britanskom tržištu alkoholnih pića, te očigledno predstavlja prepreku slobodnom kretanju robe. U skladu s ustaljenom sudskom praksom, takva se mjera može opravdati razlozima zaštite zdravlja ljudi samo ako je proporcionalna cilju koji se nastoji postići. Sud je mišljenja da je nacionalni sud nadležan utvrditi može li se mjerama različitim od one predviđene škotskim zakonom, primjerice povećanim oporezivanjem alkoholnih pića, zdravlje i život ljudi zaštititi jednako učinkovito kao trenutnim pravnim uređenjem, a manje ograničavajuće za trgovinu tim proizvodima unutar Unije. Usto, škotski sud trebat će objektivno ispitati sve dokaze koje je podnijela škotska vlada, ne ograničavajući se pritom samo na podatke kojima je prilikom donošenja propisa o kojem je riječ raspolagao zakonodavac.

Pregled edukativnih aktivnosti Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Republici Srpskoj

Pripremio: Drago Ševa, Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Republici Srpskoj

U 2016. godini u Centru za edukaciju sudija i tužilaca u Republici Srpskoj planirano je 88 edukativnih aktivnosti (seminara, radionica, okruglih stolova, i drugih), od čega je 78 iz oblasti stručnog usavršavanja sudija i tužilaca, dok u periodu maj–decembar Centar planira realizovati 59 edukativnih aktivnosti.

Neke od tih aktivnosti Centar će realizovati samostalno, dok će određeni broj istih realizovati kroz saradnju s međunarodnim i domaćim partnerima. Ovom prilikom ćemo pomenuti samo pojedine aktivnosti programom predviđene za naredni period, a koje će čitaocima biti posebno zanimljive.

Naročito su značajne aktivnosti koje se odnose na kontinuiranu obuku sudija i tužilaca iz oblasti zaštite ljudskih prava i sloboda, te primjenu Evropske konvencije o ljudskim pravima. AIRE Centar će i u 2016. godini, u saradnji s Centrom za edukaciju sudija i tužilaca u Republici Srpskoj i Federaciji BiH, nastaviti provoditi projekat „Jačanje pravosuđa Bosne i Hercegovine za evropske integracije“ uz finansijsku podršku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva. Opšti cilj postojećeg projekta jeste jačanje kapaciteta pravosuđa u BiH, a posebno njenih najviših sudova, kako bi se zadovoljili zahtjevi u vezi EU integracija.

U okviru ovog projekta realizovane će biti četiri edukativne aktivnosti AIRE Centra s Centrima za edukaciju u BiH. Jedan od tih seminara je „Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti“, koji će se održati kao dvodnevni seminar u maju 2016. godine, a čiji cilj je ubrzavanje ugradnje evropskih standarda u pravosudni sistem Bosne i Hercegovine, te osiguravanje vladavine prava koja je neophodna za politički i ekonomski razvoj zemlje i stabilnost dugoročno. Drugi će dvodnevni seminar – također u okviru ovog projekta – „Pravo na pravično suđenje i izvršenje sudskih odluka“, biti realizovan u julu 2016. godine, a on za cilj ima unapređenje primjene standarda Evropske konvencije o ljudskim pravima u praksi ciljanih redovnih sudova i doprinos harmonizaciji sudske prakse. „Pravo na privatnost i pravo na porodični život“, kao treći dvodnevni seminar, planira se održati u septembru 2016. godine, također u saradnji s AIRE Centrom iz Londona, a uz podršku Ambasade Velike Britanije. Za cilj ima unapređenje primjene standarda Evropske konvencije o ljudskim pravima u praksi ciljanih redovnih sudova i doprinos harmonizaciji sudske praske. U okviru ovog projekta s AIRE Centrom, u novembru 2016. godine održaće se seminar „Pravo na mirno uživanje imovine“. Cilj ovog seminara je upoznavanje s članom 1 Protokola 1 EKLJP-a i standardima Evropskog suda za ljudska prava, zatim prikaz relevantnih odluka Ustavnog suda BiH i prikaz relevantnih odluka Evropskog suda za ljudska prava.

U saradnji sa Savjetom Evrope u Bosni i Hercegovini u maju 2016. godine planiran je dvodnevni seminar „Ljudska prava u fazama prije pokretanja krivičnog postupka (čl. 3, 5 i 6)“. Ciljna grupa su novoimenovani sudije i tužioci. Svakako treba naglasiti i veoma dobru saradnju Centara za edukaciju i Savjeta Evrope.

Centar će u saradnji s Misijom OSCE-a u BiH organizovati tri seminara na temu Zakona o zabrani diskriminacije i međunarodnih standarda koji se odnose na diskriminaciju, i to 15.5.2016. godine u Trebinju, 1.6.2016. godine u Zvorniku i 5.10.2016. godine u Prijedoru. Ovi seminari se, kao i ranijih godina, nastavljaju u kontinuitetu, jer su i dalje evidentni nedostatak sudske prakse u vezi primje-

ne ovog Zakona te suočavanje s novim izazovima direktne primjene međunarodnih standarda radi zaštite od diskriminacije. U narednom će se periodu, također u saradnji s Misijom OSCE-a, organizovati seminari: „Upravljanje sudskim ročištem i sudskim postupkom u predmetima ratnih zločina“, 14. i 15.6.2016. godine u Tesliću, te 3. i 4.11.2016. godine „Materijalno-pravna pitanja u predmetima ratnih zločina“, koji će se održati u Banjoj Luci. Na osnovu praćenja sudskih postupaka, Misija je predložila nastavak obuke „Krivična djela počinjena iz mržnje“, koji se planira održati 21.6.2016. godine u Banjoj Luci.

U okviru projekta „Jačanje tužilačkih kapaciteta u BiH“, koji Centar implementira u saradnji s VSTV-om BiH, će biti izrađena dva modula na teme: „Otkrivanje i procesuiranje krivičnih djela korupcije“ i „Pojavni oblici privrednog kriminala i način njihovog dokazivanja“. Ove teme će biti obrađene 17.10. i 11.11.2016. godine u Sarajevu. U okviru ovog projekta će se organizovati i specijalizacija za tužioce na teme: „Kibernetički kriminal“ i „Organizovani i privredni kriminal“, koja će trajati po nekoliko dana.

Neophodno je napomenuti i saradnju Centra s Vladom SAD-a koja putem Ureda za razvoj, podršku i edukaciju tužilaštva u prekomorskim zemljama već duži niz godina, a i ove godine, planira zajedničku realizaciju nekoliko seminara iz oblasti krivičnog prava. U narednom periodu, od maja do decembra, nastaviće se specijalistička obuka za maloljetničko pravosuđe: 11.5.2016. godine, u saradnji s UNICEF-om, na temu „Djeca kao oštećeni (žrtve) i svjedoci u krivičnom postupku“. Temu će obraditi domaći i međunarodni eksperti, a tokom obuke će se govoriti o ulozi sociologa, socijalnih radnika i ostalih stručnjaka zaposlenih u pravosuđu.

U narednom periodu iz građansko-pravne oblasti veliku pažnju i interes će privući seminar „Naknada štete kao posljedica nesavjesnog liječenja“ koji će se održati 10.11.2016. godine, te seminar „Međunarodno privatno pravo“ koji će se održati 23. i 24.5.2016. godine u Banjoj Luci. Ove teme zahtijevaju specifična znanja sudija kada je potrebno odrediti mjerodavno pravo, postupanje u predmetima s elementom inostranosti, i sl. Iz upravno-pravne, privredne i prekršajne oblasti do kraja godine će biti organizovani seminari kao specijalističke obuke, te seminari na tzv. „posebne teme“, a one su „Jačanje upravljačkih vještina“, „Savremeno komuniciranje s javnošću“, „Profesionalna etika“, „Učenje na daljinu“, i sl.

Značajno je naglasiti da će posebna pažnja u narednom periodu biti posvećena ujednačavanju sudske prakse u krivičnoj i građanskoj oblasti, kroz realizaciju nekoliko okruglih stolova na kojima će se razmjenjivati mišljenja te usaglašavati različiti stavovi, kako na nivou Republike Srpske, tako i na nivou Bosne i Hercegovine.

Nastaviće se s realizacijom aktivnosti iz oblasti Početne obuke novoimenovanih sudija i tužilaca, stručnih saradnika i pripravnika u sudovima i tužilaštvima. Tako će, u okviru Početne obuke za novoimenovane sudije i tužioce, od ukupno 8 predviđenih seminara do kraja decembra 2016. godine biti održano još 5. Stručni saradnici će imati priliku da prisustvuju obradi teme „Pravo Evropske unije“, dok će pripravnici biti pozvani da prisustvuju seminaru na temu izrade sudske odluke u krivičnom i građanskom postupku.

Realizacijom pomenutih aktivnosti u okviru stručnog usavršavanja i početne obuke Centar će doprinijeti jačanju pravosudnih kapaciteta, što će se direktno odraziti na kvalitet njihovog rada, kao i na stvaranje kvalitetne baze za izbor budućih sudija i tužilaca. Program stručnog usavršavanja i početne obuke Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Republici Srpskoj dostupni su na internet stranici Centra: www.rs.cest.gov.ba.

Pregled edukativnih aktivnosti Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine

Pripremio: Radoslav Marjanović, Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine

Javna ustanova Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Centar) u tekućoj 2016. godini ima preko 150 edukativnih aktivnosti planiranih u skladu s Programom početne obuke i programom stručnog usavršavanja (u daljem tekstu: Program), koji se realizuje zajedno s Centrom iz Republike Srpske (u daljem tekstu: Centar RS) i Pravosudnom komisijom Distrikta Brčko BiH (u daljem tekstu: Komisija) u preko 20 zajedničkih aktivnosti, koje su uobičajena praksa tokom proteklih godina, dok ostale seminare ovaj Centar radi sam ili s partnerima iz zemlje i inostranstva.

Edukacija se odvija svakodnevno kroz seminare, savjetovanja, okrugle stolove i radionice, gdje se angažovanjem primarno domaćih eksperata, mahom sudija i tužilaca svih nivoa, realiziraju određene teme, uz pomoć profesora pravnih i drugih fakuleta, advokata, notara i pripadnika policijskih struktura.

Još uvijek su dragocjena pomoć, iskustvo i dobra praksa eksperata iz bliže i šire regije, koji zajedno s domaćim i međunarodnim organizacijama vrše obuku kroz pet posebnih i paralelnih programa.

Najbitnija obuka je **inicijalna** ili **početna obuka** za stručne saradnike i stručne savjetnike sudova i tužilaštava koji imaju položen pravosudni ispit i pripremaju se za buduće funkcije sudija ili tužilaca. Oni prolaze trogodišnji Program koji sadrži četiri modula u svakoj godini, a svaki od 12 modula traje po dva dana. Provođenje Programa početne obuke je počelo 2009. godine, a od mjeseca septembra kreće sedma generacija (2016/18.), dok u prvom polugodištu 2016. godine polaznici treće godine (2014/16.) i polaznici druge godine (2015/17.) prolaze kroz svoja četiri modula.

Treća godina pohađa seminare: Modul III – „Alternativno rješavanje sporova, medijacija i arbitraža“, 28. i 29. aprila; Modul IV – „Nosioci pravosudne funkcije i društvo“, 25. i 26. maja, čime je ova generacije završila svoje obaveze. Druga godina pohađa seminare: Modul III – „Krivična oblast“, 28. i 29. aprila. Modul IV – „Izvršna i upravna oblast“, 26. i 30. maja, te će treću godinu nastaviti u 2017. godini. Prva godina pohađa seminar: Modul I – „Nosioci pravosudne funkcije i društvo“, 1. i 2. septembra, i dalje seminare u oktobru, novembru i decembru.

Obuka za **pripravnike** u pravosudnim institucijama u Federaciji Bosne i Hercegovine obuhvatila je tri seminara, od kojih je prvi u mjesecu septembru (8. septembra), pod nazivom „Etički standardi nosilaca pravosudnih funkcija“. Ova početna tema ima veliki značaj za sve pripravnike, bez obzira da li rade u sudovima ili tužilaštvima, odnosno na krivičnom ili nekom drugom referatu. Etički kodeks kao prethodno pitanje važan je segment u njihovoj daljoj naobrazbi, koja traje godinama nakon diplomiranja.

U okviru **komplementarne obuke** koja nije obavezna – a ponuđena je svim stručnim saradnicima i stručnim savjetnicima koji rade i dalje u tom statusu pri sudovima i tužilaštvima – nude se četiri seminara koji predstavljaju dalju nadogradnju u edukaciji. Ovi polaznici su završili početnu obuku i njima se nude složenije teme, koje su aktuelne i čine njihovu specijalističku obuku interesantnijom,

kao što su seminari: "Odnos izvršnog i parničnog postupka u Federaciji Bosne i Hercegovine", 12. i 13. maja i "Tehnike rješavanja stresnih situacija u radu", 3. juna.

U okviru specijalističke obuke za **novoimenovane sudije i tužioce**, čija obuka traje godinu dana od dana imenovanja, a obaveza potrebnih dana je osam u minimumu, obuhvata pored preporučenih seminara (kojih je više od potrebnog minimuma) i pravo izbora među svim drugim edukativnim aktivnostima. Te preporuke su posebno označene u Programu na kraju opisa svakog seminara koji za svaku edukativnu aktivnost obuhvata mjesto, datum, broj učesnika, cilj i metodologiju koja se želi ostvariti. Program je dostupan na internet stranici: www.fbih.cest.gov.ba

Kontinuirana ili permanentna obuka se odvija pretežno u sopstvenoj organizaciji Centra, a uključuje seminare, okrugle stolove i savjetovanja iz svih oblasti procesnog, materijalnog prava i vještina, uz obaveznu realizaciju tema iz evropskog prava, ljudskih prava, krivičnog prava, radnog prava, privrednog prava, te posebnih tema.

Kao posebno značajne izdvajamo sljedeće seminare u narednom periodu:

Evropsko pravo: „Pravo potrošača i pravo konkurencije u BiH i EU", 7. i 8. juna.

Ljudska prava: „Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti" – član 5 EKLJP-a, krajem maja; „Pravo na pravično suđenje i izvršenje sudskih odluka" – član 6 EKLJP-a, krajem juna i početkom jula i „Pravo na privatnost i pravo na porodični život" – član 8 EKLJP-a, krajem septembra; „Antidiskriminaciono pravo, primjeri iz prakse i procesno dokazivanje diskriminacije", 12. i 13. maja u saradnji s Fondacijom Heinrich Böll; „Antidiskriminaciono i krivično pravo: suzbijanje diskriminacije i nasilja nad LGBT osobama u BiH – Iskustva u Bosni i Hercegovini i regiji", Jahorina, 9. i 10. maja, u saradnji sa Sarajevskim otvorenim centrom, te „Primjena članova 3, 5, 6 i 8 EKLJP-a u krivičnom postupku", 19. i 20. maja, u saradnji s Vijećem Evrope, kao zajednička aktivnost dva Centra i Komisije.

Krivično pravo: „Mjere obezbjeđenja prisustva osumnjičenog i nesmetano vođenje postupka", 2. septembra (preporučeno novoimenovanim sudijama i tužiocima); „Posebne istražne radnje", 9. i 10. maja; „Glavni pretres", 23. maja; „Pismena izrada presude – krivična oblast", 7. septembra; „Krivična djela iz oblasti poreza i carina", 26. maja; „Visokotehnološki kriminal", 31. maja; „Krivična djela počinjena iz mržnje", Banja Luka 21. juna i Sarajevo 21. septembra, u saradnji s Misijom OSCE-a u BiH; i „Finansijski kriminal: Istrage i dokazivanje krivičnih djela s finansijskim elementom", 5. i 6. aprila u saradnji s USAID-om.

Međunarodno humanitarno pravo – ratni zločini: „Upravljanje sudskim ročištima i postupkom u predmetima ratnih zločina", 14. i 15. juna, u saradnji s Misijom OSCE-a u BiH, a kao zajednička aktivnost oba Centra i Komisije.

Nadalje, Centar i u 2016.godini provodi specijalističku obuke za sudije i tužioce iz oblasti primjene **Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku** (*Službene novine FBiH,* broj 7/14), sa sljedećim programom:

I cjelina: „Međunarodni standardi u zaštiti maloljetnika i odredbe ovog Zakona u krivičnom postupku", 5. septembra; II cjelina: „Psihologija maloljetnika i krivična djela počinjena na štetu djece", 6. septembra, dok su III i IV cjelina planirane za mjesec oktobar. **U oblasti tretiranja malodobnih osoba organizuje se poseban seminar:** „Djeca svjedoci i žrtve u krivičnim postupcima", 27. maja i 10. juna.

Centar provodi također mnogobrojne seminare u saradnji s međunarodnim organizacijama i u okviru posebnih projekata, kao što su:

U saradnji s **OPDAT-om:** „Istraga i procesuiranje slučajeva korupcije“, 18. i 19. maja, te 15. i 16. juna i „Profesionalna etika“, 21. i 22. septembra.

U okviru projekta: **„Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa“** „Otkrivanje i procesuiranje krivičnih djela korupcije“, 1. juna i „Pojavni oblici privrednog kriminala i način njihovog dokazivanja“, 25. maja.

Specijalizacija tužilaca (2016/17.): „Kibernetički kriminal“, 10. i 11. maja, (te još tri dana obuke u oktobru i decembru, jer su ovo petodnevni seminari) i „Korupcija“, 1. i 2. juna i 20. i 21. septembra (peti dan u oktobru).

U okviru projekta: **„Jačanje lokalnih kapaciteta u Federaciji BiH u borbi protiv korupcije i teških oblika kriminala putem oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnom djelom“** u saradnji s Centrom za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu (CPRC), u pet četverodnevnih regionalnih seminara.

Građansko pravo: „Praksa Vrhovnog suda FBiH i kantonalnih sudova iz građanske oblasti“, 16. i 17. maja i 26. i 27. septembra; „Zakon o zabrani diskriminacije i međunarodni standardi koji se odnose na diskriminaciju“, Travnik, 8. juna i Cazin, 21. septembra; „Tehnike izrade presude u građanskim stvarima“, 30. maja (za novoimenovane sudije); „Zakon o parničnom postupku“, Bihać, 11. maja; „Tumačenje i primjena Zakona o stvarnim pravima“, 13. i 14. juna u saradnji s Fondacijom IRZ; „Ugovorna odgovornost za štetu“, 9. septembra; „Naknada štete“, 5. i 6. maja. i „Međunarodna pravna pomoć u građanskim stvarima“ 15. i 16. septembra.

Radno pravo: „Novi Zakoni iz oblasti radnog prava“, Mostar, 9. maja i Tuzla 13. maja, u saradnji s Evropskom komisijom.

Privredno pravo: „Mjenica“, 7. septembra i „Pravo osiguranja kredita“, 8. septembra; „Novi Zakon o privrednim društvima“ u tri regionalna jednodnevna seminara: Mostar 11. maja; Bihać, 24. maja; i Sarajevo, 2. juna.

Porodično pravo: „Bračna stečevina“, 9. juna.

Izvršno pravo: „Aktuelna pitanja iz izvršnog postupka“, 19. i 20. septembra – aktivnost za novoimenovane sudije.

Upravno pravo: „Sistem socijalne zaštite“, 23. septembra i „Okrugli stol iz upravne oblasti: Praksa Vrhovnog suda FBiH i RS i kantonalnih i okružnih sudova“, 7. i 8. aprila, uz podršku Evropske komisije.

Vanparnični postupak: „Posebni vanparnični postupci“, 24. maja – aktivnost za novoimenovane sudije.

Informatičke obuke: „Sistem za automatsko upravljanje predmetima u sudovima i tužilaštvima“ – OSNOVNA EDUKACIJA, 18. maja – za novoimenovane sudije i tužioce.

Posebne teme: „Pravosuđe i mediji“, 9. juna – za novoimenovane sudije i tužioce.

Obuka u saradnji s projektom Osiguranje pristupa pravdi za svjedoke/žrtve, kroz jačanje postojećih i uspostavljanje novih mreža podrške svjedocima širom BiH, u saradnji s NVO **„Vive žene" iz Tuzle.** Kroz tri modula, za sudije i tužioce iz devet kantona i Distrikta Brčko BiH. Seminar traje tri dana za svaki od tri modula.

U okviru **projekta unapređenja efikasnosti pravosuđa (2015-2018.):** „Proaktivna uloga šefova sudskih odjeljenja u vođenju odjeljenja", 22. septembra u saradnji s VSTV-om BiH i „Upravljanje sudskim postupkom", 17. maja.

I, za kraj, dva Centra i Komisija organizuju zajedničke aktivnosti, koje su postale sastavni dio Programa za početnu obuku i stručno usavršavanje već duži niz godina:

I Tradicionalno savjetovanje iz krivične oblasti u Neumu od 1. do 4. juna, koje je međunarodnog karaktera, tematski ove jubilarne godine (15. susret) obuhvata teme organizovanog kriminala i korupcije, oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom, te azila i zaštite ljudskih prava migranata, kao i druge aktuelne teme iz krivične oblasti. Pored sudija i tužilaca svih nivoa iz cijele Bosne i Hercegovine, ovom najvećem edukativnom skupu u našoj zemlji prisustvuju i advokati i pripadnici policijskih struktura, te pravobranioci i pravnici iz privrednih i drugih organizacija.

II U mjesecu septembru je planirano deveto tradicionalno Savjetovanje tužilaca u organizaciji Udruženja tužilaca Federacije BiH u Neumu.

III Tradicionalno Savjetovanje iz građanske oblasti u Neumu u mjesecu junu u organizaciji Sveučilišta u Mostaru.

IV Savjetovanje iz porodičnog prava u organizaciji Pravnog fakulteta Univerziteta „Džemal Bijedić" u Mostaru. Ove godine se održalo 1. i 2. aprila pod nazivom „Pravna zaštita odraslih osoba – Međunarodni naučni skup – Dani porodičnog prava".

Sva četiri pomenuta savjetovanja predstavljaju zajedničke aktivnosti dva Centra i Komisije i ulaze u obaveznih tri dana minimalne obuke za sve sudije i tužioce u Bosni i Hercegovini.

Internet stranica Centra za sudsku dokumentaciju Visokog sudskog i tužilačkog Vijeća BiH

Pripremile: Vera Bjelogrlić i Šeila Imamović–Brković, Sekretarijat VSTV-a BiH

Internet stranica Centra za sudsku dokumentaciju Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH (www.pravosudje.ba/csd) je osnovana, između ostalog, s ciljem da se na jednom mjestu omogući pristup što većem broju oficijelnih informacija o sudskoj praksi domaćih i međunarodnih sudova, tekstovima zakona, te različitim edukativnim materijalima i drugim informacijama relevantnim za kvalitetno i brzo pravno istraživanje. Najveći procenat sadržaja na stranici priprema ili obrađuje sam Centar za sudsku dokumentaciju VSTV-a, dok se za dodatne izvore informacija korisnici upućuju na stranice drugih institucija.

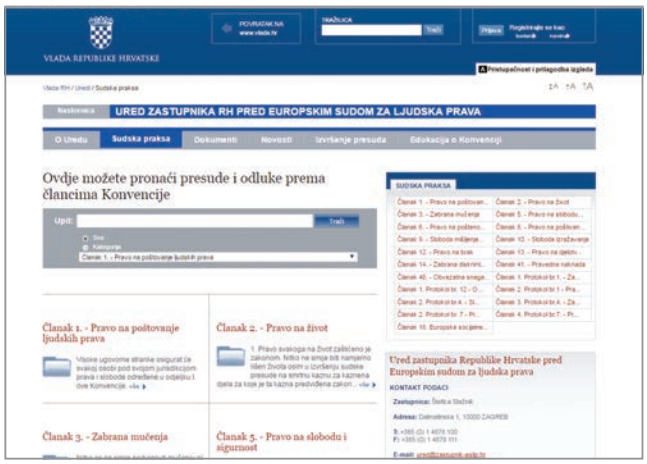

Slika 1

Internet stranica Ureda zastupnika Republike Hrvatske pred Evropskim sudom za ljudska prava

http://arhiva.vlada.hr/hr/uredi/ured_zastupnika_rh_pred_europskim_sudom_za_ljudska_prava/sudska_praksa

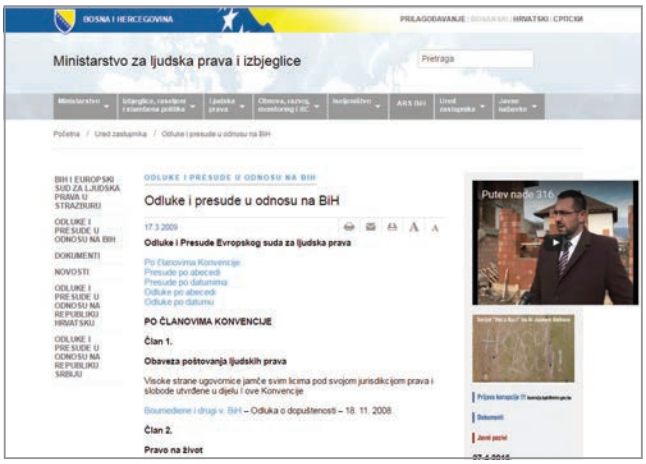

Slika 2

Internet stranica Ureda zastupnika Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava

http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/odluke/

Tako se, kad je u pitanju istraživanje prakse Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: Evropski sud), korisnici upućuju na stranice ureda zastupnika zemalja iz regiona pred Evropskim sudom ili drugih relevantnih institucija na kojima se nalaze prevodi odluka donesenih u postupcima protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije i Crne Gore, kao i druge korisne publikacije, poput prevoda kvartalnih pregleda najbitnije prakse Evropskog suda, informacija o Konvenciji i njenim protokolima, izvršenju presuda i slično.

Nadalje, dati su linkovi na internet stranice koje na praktičan način predstavljaju praksu relevantnu za zemlje jugoistočne Evrope na našim jezicima. Radi se, tačnije, o stranici AIRE Centra na kojoj je praksa Suda predstavljena kroz biltene s kratkim komentarima kojima se objašnjava njihov konkretan značaj u odnosu na dotadašnju praksu Suda i postojeće evropske standarde u oblasti ljudskih prava, te o Regionalnoj bazi presuda Evropskog suda za zapadni Balkan koja je detaljno predstavlje-

na u prvom broju *Pravne hronike*. Na kraju, stranica upućuje i na najvažniji izvor o praksi Evropskog suda, tačnije, na HUDOC bazu samog Suda u kojoj se objavljuju sve odluke na engleskom i/ili francuskom jeziku, te određeni broj odluka na drugim jezicima. Budući da je veliki izazov u tumačenju i primjeni Konvencije i sudske prakse Suda nepoznavanje stranih jezika, poseban link je dat i na dio HUDOC baze u kojem su objavljene presude i odluke na hrvatskom, srpskom, bosanskom i crnogorskom jeziku, bez obzira protiv koje zemlje je odluka donesena.

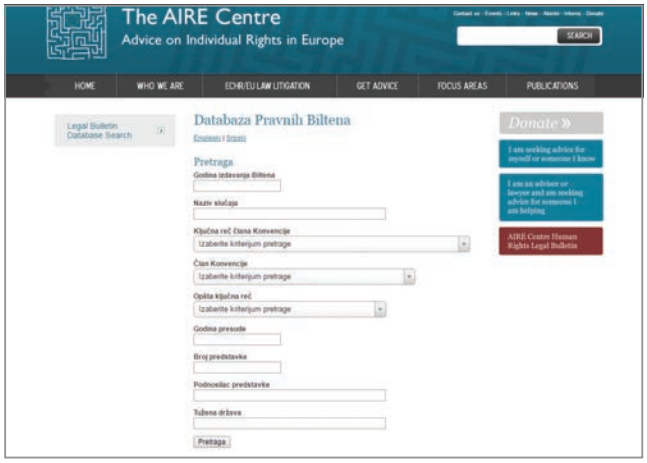

Slika 3

Internet stranica AIRE Centra

http://www.airecentre.org/legal-bulletins.php?lang=sr

Slika 4

Internet stranica HUDOC baze Evropskog suda za ljudska prava

http://hudoc.echr.coe.int/

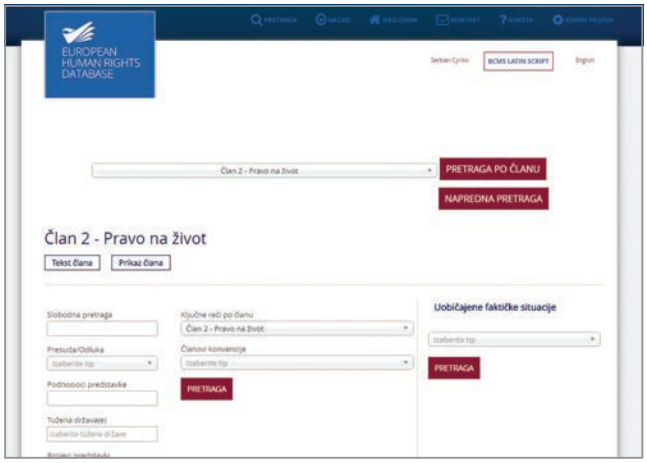

Slika 5

Internet stranica Regionalne baze presuda Evropskog suda za ljudska prava za zapadni Balkan

http://www.ehrdatabase.org/Index

Slika 6

Internet stranica Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije

www.vk.sud.rs/

Kako bi se dodatno približila sudska praksa najviših instanci u Bosni i Hercegovini, te zemalja u okruženju, korisnici se upućuju na istraživanje internet stranica ustavnih, vrhovnih i drugih najviših sudova redovne i specijalizirane nadležnosti u BiH, Sloveniji, Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji. U tom kontekstu, posebno su interesantne stranice Vrhovnog suda Hrvatske i Vrhovnog kasacionog suda Srbije, na čije se pravne stavove i argumentaciju često poziva i naša pravna teorija i praksa.

U odnosu na međunarodne sudove, dati su linkovi na internet stranice Evropskog suda u Luksemburgu, Međunarodnog krivičnog suda, Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu i Međunarodnog suda pravde.

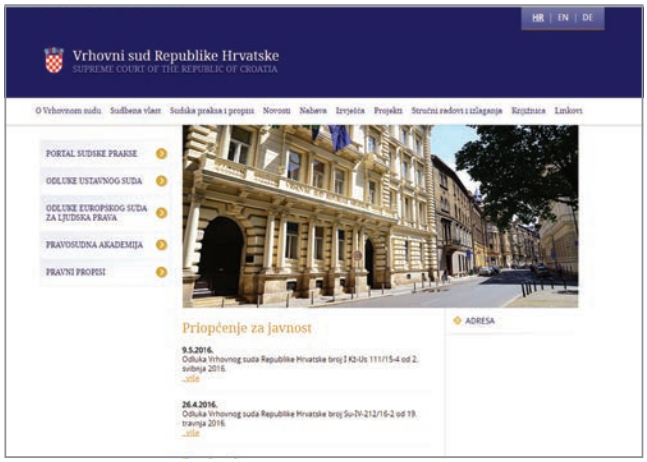

Slika 7

Internet stranica Vrhovnog suda Republike Hrvatske

www.vsrh.hr

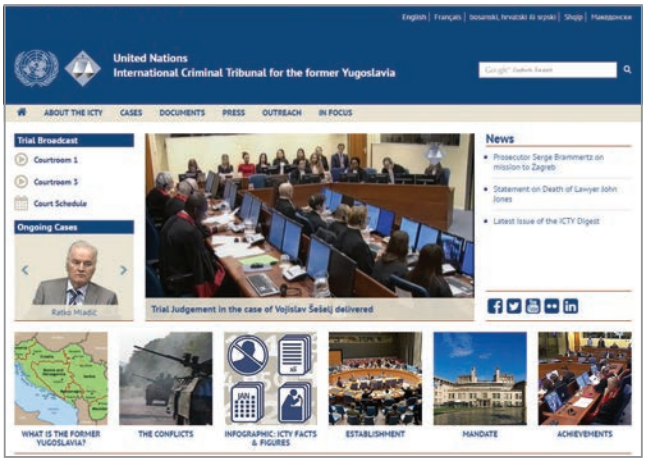

Slika 8

Internet stranica Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju

www.un.org/icty/

Koristan dodatni izvor informacija o međunarodnom krivičnom pravu je stranica „legal-tools.org“, te aplikacija „Case Matrix“ na našim jezicima. U aplikaciji je dostupna biblioteka s preko 7.000 prevedenih stranica pravnih dokumenata iz oblasti međunarodnog krivičnog prava, uključujući relevantne propise, sudsku praksu i pravne komentare. Interesantan aspekt ove aplikacije jeste što je sav sadržaj moguće pretraživati u odnosu na obilježja, tj. elemente krivičnog djela, organizirana u skladu s članovima Rimskog statuta i sredstvima dokazivanja, npr. dokazi o nanošenju fizičke boli ili patnje radnjom ili propustom.

Slika 9

Internet stranica putem koje se može pristupiti aplikaciji Case Matrix.

http://www.casematrixnetwork.org/case-matrix/online-bcs-icc-case-matrix/

Novosti iz zakonodavstva

Uloga ove rubrike jeste da upozna čitaoce s novinama u zakonodavstvu u BiH, posebno s onima koje mogu uticati na primjenu EKLJP-a i njenih standarda. Ova rubrika ne predstavlja iscrpnu listu već izbor važnijih aktuelnih zakonodavnih inicijativa ili rješenja, te će sadržavati opis zakonskog akta o kojem je riječ, kao i komentar načina na koji on utiče na primjenu relevantnih evropskih pravnih standarda. U ovom broju želimo istaći dva zakona o izmjenama i dopunama: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku FBiH (*Službene novine Federacije BiH,* broj 98/15) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici RS (*Službeni glasnik Republike Srpske,* broj 82/15).

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku FBiH rezultat je višegodišnjih napora da se zakonski tekst uskladi sa zahtjevima prakse. Tako se najveći dio od 107 članova, koliko ih ima ovaj zakon o izmjenama i dopunama, odnosi na korekcije ili preciziranje već postojećih odredbi koje su u praksi dovodile do različitih tumačenja (time i različitih postupanja), zloupotreba procesnih prava i odugovlačnja sudskih postupaka. Stvarne novine u ovom kontekstu se nalaze u dijelu o zaštiti prava potrošača (član 33 i 33a) kojim se reguliše nadležnost sudova u sporovima za zaštitu potrošača; uvođenje postupka za rješavanje spornog pravnog pitanja (novo poglavlje IIIa) koji će omogućiti sudovima da u slučaju pravnog pitanja koje se pojavljuje u većem broju predmeta zatraže stav Vrhovnog suda; veliki broj odredbi se odnosi na postupke po pravnim lijekovima i dostavljanje, što je bilo neophodno zbog iznimno velikih nejasnoća i različitih postupanjau praksi. Između ostalog, izbrisan je član kojim nije bilo dozvoljeno ulaganje žalbe u slučajevima donošenja „presude zbog propuštanja", uveden je član 264a kojim je regulisano ponavljanje postupka nakon donošenja presude od strane Evropskog suda za ljudska prava. Istovremeno, kako bi se podigli standardi za zastupanje stranaka, precizirane su odredbe o tome ko može biti punomoćnik. Također, naziv glave XIX je promijenjen u „Izuzeće i isključenje" i uvodi razlikovanje pojmova „izuzeće" (sudija može biti izuzet) i isključenje (sudija ne može vršiti sudijsku dužnost). Glava XXXa je nova glava kojom se regulišu specifičnosti postupka u slučajevima tužbe za zaštitu kolektivnih interesa. Zakon o izmjenama i dopunama je već stupio na snagu i očekuje se da će omogućiti ujednačenu primjenu Zakona o parničnom postupku i efikasnije sudske postupke u skladu sa standardom Evropske konvencije o suđenju u razumnom roku, koje i sam Zakon o parničnom postupku u članu 10 stav 1 proklamira.

U Republici Srpskoj je u septembru 2015. usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Ovim izmjenama i dopunama regulisano je dalje postupanje u slučajevima kada radnje nasilja u porodici nemaju obilježja krivičnog djela (član 12 stav 5), te ko može da pokrene zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka za radnje nasilja u porodici (član 12 stav 6). Precizirane su prekršajne sankcije za zaštitu od nasilja u porodici u članu 23 i zaštitne mjere: udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora; zabrana približavanja žrtvi nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici; zabrana uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici; obavezan psihosocijalni tretman i obavezno liječenje od zavisnosti. Zbog nejasnoća u praksi uveden je novi član 23a kojim je regulisano da se Zaštitne mjere iz člana 23 stav 4 ovog Zakona mogu izreći samostalno i bez izricanja prekršajne kazne, odnosno druge prekršajne sankcije, a predmet su direktnog izvršenja organa nadležnih za njihovo sprovođenje, u skladu s odredbama ovog Zakona. Za maloljetne učinioce nasilja u porodici prekršajni postupak i izricanje vaspitnih mjera sprovode se u skladu s odredbama Zakona kojim se propisuju prekršaji (član 23b). Ovim izmjenama i dopunama zakona su također uvedene izmjene u kaznenim odredbama koje omogućavaju zamjenu novčanih kazni kaznama zatvora u određenom trajanju.

Najava sljedećeg broja *Pravne hronike*

Sljedeći broj *Pravne hronike* (broj 4) će biti objavljen u oktobru 2016. godine.

Teme koje će biti obuhvaćene su: Praksa Evropskog suda za ljudska prava u 2016. godini; Novine u praksi Suda Evropske unije; Novine u jurisprudenciji Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i Suda Bosne i Hercegovine u 2016. godini. U narednim brojevima uvodimo i rubriku u kojoj ćemo predstaviti i Praksu Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Republike Srpske i Apelacionog suda Distrikta Brčko BiH. U sljedećem broju članci će biti posvećeni harmonizaciji sudske prakse i radu Panela za ujednačavanje sudske prakse u BiH.

Elektronsko izdanje *Pravne hronike* je dostupno na internet stranici www.pravnahronika.org.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

The AIRE Centre
Advice on Individual Rights in Europe

British Embassy
Sarajevo